A faint, light blue illustration of the Vitruvian Man is centered in the background. The figure is a male with long, wavy hair, arms and legs extended, inscribed within a square and a circle. The entire cover has a light blue background with a subtle circular gradient.

НЕМЕДИКАМЕНТОЗНІ МЕТОДИ ЛІКУВАННЯ І РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ ТЕРАПЕВТИЧНОГО ТА НЕВРОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

навчальний посібник

За редакцією проф. В.П. Лисенюка

Київ 2004

ЗМІСТ

	<i>стор.</i>
Реабілітація: основні теоретичні і методичні аспекти.....	5
Реабілітація: основні поняття.....	5
Реабілітаційна модель ВООЗ.....	6
Три кола стимуляції саногенетических процесів.....	8
Сучасна класифікація основних категорій життєдіяльності та їх обмежень за ступенем вираженості.....	9
Загальні показання та протипоказання до призначення реабілітаційної програми.....	11
Перелік необхідних даних для відбору хворих на медичну реабілітацію (реабілітаційний скринінг).....	12
Обсяг реабілітаційних заходів в залежності від рівня реабілітаційної допомоги.....	13
Фізичні (природні і штучні) лікувальні фактори.....	14
Лікувальні фізичні фактори.....	14
Питні (лікувально-столові) мінеральні води.....	15
Пунктурна рефлексотерапія.....	16
Сегментарні зони поверхневої багатоголкової акупунктури (зони сегментарного масажу).....	17
Сегментарні точки акупунктури при вісцеральній патології.....	18
Кінезитерапія і біомеханічна корекція (мануальна терапія).....	19
Кінезитерапія: мобілізуюча, аналітична, функціональна, коригуюча, пристосувальна	19
Мануальна терапія	20
Профілактика біомеханічних порушень хребта і суглобів.....	21
Нутріціологія і дієтотерапія.....	23
Харчова піраміда. Рекомендований склад щоденного раціону.....	23
Перелік стандартних лікувальних дієт.....	25
Фітотерапія й апітерапія.....	26
Фітотерапія.....	26
Фіто(апі)засоби загальної дії.....	27
Фітотерапевтичний ефект при патології дихальної системи.....	27
Фітотерапевтичний ефект при патології серцево-судинної системи.....	27
Фітотерапевтичний ефект при деяких захворюваннях ротової порожнини.....	28
Фітотерапевтичний ефект при патології органів травлення.....	28
Фітотерапевтичний ефект при патології нирок і сечовивідних шляхів.....	29
Фітотерапевтичний ефект при функціональних розладах нервової системи.....	29
Фітотерапевтичний ефект при деяких ендокринних розладах.....	30
Фітотерапевтичний ефект при деяких захворюваннях і ушкодженнях шкіри.....	30
Фітотерапевтичний ефект при патології опорно-рухової системи.....	30

Мікроекологічна терапія.....	31
Мікроекологічні препарати.....	31
Еферентна терапія	33
Методи еферентної терапії.....	33
Ентеросорбенти біотехнологічного та мінерального походження.....	34
Природні ентеросорбенти.....	35
Гомеопатія і гомотоксикологія.....	36
Гомеопатія.....	36
Можливості використання гомеопатії.....	38
Найважливіші гомеопатичні препарати при гострих респіраторних захворюваннях (синдромальний підхід).....	39
Найважливіші гомеопатичні препарати для педіатричної практики (комплементарна терапія).....	40
Антигомотоксичні препарати.....	41
Ступінчаста аутогемотерапія.....	56
Хронобіологія і хронотерапія.....	58
Складові частини сучасної хрономедицини як розділу хронобіології.....	58
Рекомендації по застосуванню деяких фармпрепаратів з урахуванням хронопатологічних змін.....	59
Психосоматична терапія.....	60
Схема формування деяких психосоматичних захворювань.....	60
Діагностика прихованих депресивних станів.....	60
Шкала ситуаційної та персональної тривожності.....	61
Госпітальна шкала тривожності та депресії.....	63
Експрес-оцінка стану когнітивних функцій.....	65
Індекс зміни якості життя в зв'язку з захворюванням.....	67

РЕАБІЛІТАЦІЯ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

За визначенням ВООЗ, **реабілітація** (re - знову, habilitas - здатність, спроможність) - це комплексне та скоординоване використання медичних, соціальних, освітніх та професійних заходів для тренування або перепідготовки неповноспроможної особи до яконайвищого рівня функціональних можливостей. **Сучасна реабілітаційна модель** (схема №1) базується на методологічному підході, що потребує розуміння наступних основних концепцій:

- **ушкодження** (повреждение - рос., impairment - англ.) - будь-яка аномалія чи втрата психологічних, фізіологічних, анатомічних структур або функцій;

- **порушення життєдіяльності** (нарушение жизнедеятельности - рос., disability - англ.) - обумовлені ушкодженням будь-які обмеження чи втрата можливості виконувати повсякденну діяльність у спосіб або в обсязі, що вважаються нормальними для людської істоти;

- **соціальні обмеження** (социальные ограничения - рос., handicap - англ.) - обумовлені ушкодженням і порушенням життєдіяльності обмеження та перешкоди для виконання соціальної ролі, яка вважається нормальною (в залежності від віку, статі, соціальних та культурних факторів) для даного індивідуума.

Коли вирішене завдання збереження життя і функцій уражених органів та тканин, в послідовному процесі діагностика - лікування - реабілітація на перший план виступає реабілітація хворого.

Мета системи реабілітації полягає у досягненні у відповідний термін стійкого, оптимального саногенетичним¹ можливостям відновлення порушених функцій індивідуума, пристосування його до навколишнього середовища і участі в соціальному житті зі зміненими у зв'язку з хворобою соціальними функціями.

Обговорюючи принципи реабілітації, треба зауважити, що вона являє собою і розділ науки і комплекс завдань. Властивою рисою реабілітації є залучення пацієнта (та його близьких) до вирішення цих завдань у рамках реабілітаційного процесу. Дуже вдало реабілітацію порівнюють зі школою, в якій пацієнтові забезпечують пряму допомогу, нагляд, інструктування, навчання і тренування, відповідний зворотний зв'язок. Реабілітація здійснюється скоріше разом з пацієнтом, ніж для пацієнта.

Загальновизнаним є **виділення трьох видів реабілітації**, які взаємопов'язані і взаємодоповнюють один одного:

1. Медична реабілітація - комплекс заходів, який включає способи прискорення **реституції**, стимуляції **репаративно-регенеративних процесів**, виявлення та зміцнення **компенсаторних механізмів**, корекції **загальної резистентності організму та імунітету**.

Засоби медичної реабілітації: медикаментозна терапія, відновлювальна та косметична хірургія, фізіотерапія та ЛФК, психотерапія, дієтотерапія, комплементарні методи (акупунктурна терапія, мануальна терапія, фітотерапія, гомеопатія, еферентна терапія).

2. Професійна (освітня) реабілітація: трудотерапія, професійне навчання та перепідготовка, профорієнтація.

3. Соціальна реабілітація: побутове та трудове влаштування, соціотерапія, соціально-економічне, соціально-гігієнічне та юридичне консультування.

З практичної точки зору у реабілітаційному процесі доцільно розрізняти наступні **реабілітаційні періоди**:

а) реконвалесценція - процес одужання з відновленням порушених біологічних та психологічних функцій (в цьому періоді застосовують патогенетичну терапію, хірургію, медичну реабілітацію);

¹ Саногенетичні (відновлювальні) процеси включають реституцію, регенерацію, компенсацію, а також діяльність системи імунітету (точніше нейроендокринноімунної системи).

РЕАБІЛІТАЦІЙНА МОДЕЛЬ ВООЗ: ФУНКЦІОНАЛЬНА ОЦІНКА ТА ІНТЕРВЕНЦІЇ НА РІЗНИХ РІВНЯХ

б) реадаптація - процес пристосування до побуту, праці (навчання), навколишнього середовища (застосовують медичну реабілітацію, соціальну та професійну (освітню) реабілітацію, патогенетичну терапію);

в) ресоціалізація - процес відновлення соціальних функцій і становища особи в соціальному макро- і мікросередовищі (застосовують соціальну та професійну (освітню) реабілітацію, медичну реабілітацію, патогенетичну терапію).

В кожному конкретному випадку організація реабілітаційного процесу вимагає мультидисциплінарного (бригадного) підходу з розробкою індивідуальної **реабілітаційної програми**. Обов'язковими елементами є визначення реабілітаційного потенціалу, складення реабілітаційного прогнозу та оцінка (моніторинг) досягнутого прогресу під час реабілітації.

Реабілітаційний потенціал - це комплекс біологічних і психофізіологічних характеристик індивідуума, а також соціально-оточуючих факторів, що дозволяють тою чи іншою мірою реалізувати його потенціальні здатності.

Реабілітаційний прогноз - очікувана імовірність реалізації реабілітаційного потенціалу.

Порівняно з хірургією чи терапією реабілітація ставить більш скромні, але завжди реальні завдання. Тому дуже важлива документація зрушень під впливом реабілітаційних інтервенцій. Використовують так звані стандартизовані інструменти (тести, шкали, індекси) для клінічної оцінки, які дають можливість зробити кількісний чи напівкількісний опис реабілітаційного профілю хворого. Існують загальні переліки стандартизованих інструментів в залежності від характеру патології. Як правило, більш інформативні інструменти вимагають значної витрати часу та спеціальної підготовки персоналу. Останнім часом в реабілітаційній медицині все частіше застосовують такий інтегральний показник, як *якість життя, що пов'язана зі здоров'ям* (health-related quality of life, *англ.*).

Слід також розрізняти реабілітаційні програми і реабілітаційні послуги. Якщо реалізація індивідуальної реабілітаційної програми вимагає бригадного підходу за участю різних спеціалістів, то реабілітаційні послуги обмежуються залученням мінімальної кількості спеціалістів (деколи одного) і мають на меті патофізіологічне покращення стану хворого. Це дає можливість значно зменшити витрати, проте в даному випадку треба визначати такий вид допомоги не як *реабілітацію*, а *відновлювальне лікування*.

Сучасний перелік засобів медичної реабілітації, крім медикаментозної терапії, відновлювальної та косметичної хірургії, фізіотерапії та ЛФК, психотерапії, дієтотерапії, містить також комплементарні (додаткові, підсилюючі) методи, перш за все акупунктурну терапію, мануальну терапію, фітотерапію, еферентну терапію. Загалом сенс призначення останніх полягає у підсилюючому впливі на комплекс реабілітаційних інтервенцій. Самостійне застосування кожного з них в якості монотерапії виглядає недоцільним, оскільки система медичної реабілітації завжди багатокomпонентна.

В залежності від особливостей індивідуальної реабілітаційної програми, реабілітолог повинен застосовувати комплекс інтервенцій, що впливають на різні компоненти саногенезу. Умовно розрізняють **три кола стимуляції саногенетичних процесів**.

РІВЕНЬ СТИМУЛЯЦІЇ	РЕАБІЛІТАЦІЙНІ ІНТЕРВЕНЦІЇ
"Фізичне коло"	Кінезитерапія; Фізіотерапія; Мануальна терапія; Акупунктурна терапія
"Хімічне коло"	Дієтотерапія; Еферентна терапія; Фіто(апі)терапія; Мікроекологічна терапія
"Інформаційне коло"	Психосоматична терапія; Хронотерапія; Біорезонансна терапія; Гомеопатія

ТРИ КОЛА СТИМУЛЯЦІЇ САНОГЕНЕТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

СУЧАСНА КЛАСИФІКАЦІЯ ОСНОВНИХ КАТЕГОРІЙ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ ОБМЕЖЕНЬ ЗА СТУПЕНЕМ ВИРАЖЕНОСТІ

1. Здатність до самообслуговування - здатність до самостійного задоволення основних фізіологічних потреб, повсякденної побутової діяльності та навичок особистої гігієни.

Обмеження самообслуговування:

- I ст. - здатність до самообслуговування з використанням допоміжних засобів;
- II ст. - здатність до самообслуговування з використанням допоміжних засобів та (або) за допомогою інших осіб;
- III ст. - нездатність до самообслуговування і повна залежність від інших осіб.

2. Здатність до самостійного пересування - здатність самостійно переміщуватись у просторі, долати перешкоди, зберігати рівновагу тіла в рамках побутової, громадської, професійної діяльності.

Обмеження здатності до самостійного пересування:

- I ст. - здатність до самостійного пересування при більш тривалій витраті часу, дробності виконання та скороченні відстані;
- II ст. - здатність до самостійного пересування з використанням допоміжних засобів і (або) за допомогою інших осіб;
- III ст. - нездатність до самостійного пересування і повна залежність від інших осіб.

3. Здатність до навчання - здатність до сприйняття та відтворення знань (загально-освітніх, професійних і др.), опанування навичками та уміннями (соціальними, культурними та побутовими).

Обмеження здатності до навчання:

- I ст. - здатність до навчання в навчальних закладах загального типу при дотриманні спеціального режиму навчального процесу і (або) з використанням допоміжних засобів, за допомогою інших осіб (крім персоналу, який навчає);
- II ст. - здатність до навчання тільки в спеціальних навчальних закладах або за спеціальними програмами в домашніх умовах;
- III ст. - нездатність до навчання.

4. Здатність до трудової діяльності - здатність здійснювати діяльність у відповідності з вимогами до змісту, обсягу і умов виконання роботи.

Обмеження здатності до трудової діяльності:

I ст. - здатність до трудової діяльності за умов зниження кваліфікації або зменшення обсягу роботи, неможливість виконання роботи за своєю професією;

II ст. - здатність до трудової діяльності в спеціально створених умовах з використанням допоміжних засобів і (або) спеціально обладнаного робочого місця, за допомогою інших осіб;

III ст. - нездатність до трудової діяльності.

5. Здатність до орієнтації - здатність визначатися у часі та просторі.

Обмеження здатності до орієнтації:

I ст. - здатність до орієнтації за умов використання допоміжних засобів;

II ст. - здатність до орієнтації за допомогою інших осіб;

III ст. - нездатність до орієнтації (дезорієнтація).

6. Здатність до спілкування - здатність до встановлення контактів між людьми шляхом сприйняття, переробки і передачі інформації.

Обмеження здатності до спілкування:

I ст. - здатність до спілкування, яка характеризується зниженням швидкості, зменшенням обсягу сприйняття, отримання і передачі інформації;

II ст. - здатність до спілкування з використанням допоміжних засобів і (або) за допомогою інших осіб;

III ст. - нездатність до спілкування.

7. Здатність контролювати свою поведінку - здатність до усвідомлення себе і адекватної поведінки з урахуванням соціально-правових норм.

Обмеження здатності контролювати свою поведінку:

I ст. - часткове зниження здатності самостійно контролювати свою поведінку;

II ст. - здатність частково або повністю контролювати свою поведінку тільки за допомогою сторонніх осіб;

III ст. - нездатність контролювати свою поведінку.

ЗАГАЛЬНІ ПОКАЗАННЯ ТА ПРОТИПОКАЗАННЯ ДО ПРИЗНАЧЕННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ

МЕДИЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ - важливий показник готовності пацієнта до реабілітації і призначення реабілітаційних інтервенцій.

Характеристика стану:

СТАБІЛЬНИЙ - пацієнт з нормальною температурою тіла, стабільними вітальними показниками, у нього не відбувається змін у стані здоров'я і він не потребує зміни курсу лікування протягом 48 годин; компенсовані неврологічний та гемодинамічний дефіцити; адекватні живлення та гідратація.

ВІДНОСНО СТАБІЛЬНИЙ - потребує зміни медикаментозних призначень протягом 48 годин, але симптоми і клінічні показники практично не змінюються; відносно стабільні неврологічний та гемодинамічний дефіцити; адекватні живлення і гідратація.

НЕСТАБІЛЬНИЙ - гострий стан, що потребує діагностичних і лікувальних заходів в умовах стаціонару, може загрожувати життю або призвести до серйозних ускладнень, можлива неузгодженість з реабілітаційними інтервенціями.

ФІЗИЧНА ВИТРИВАЛІСТЬ - характеризується часом, протягом якого пацієнт може займатися фізичною роботою, рівень якої забезпечує реалізацію необхідних реабілітаційних інтервенцій.

Обмеження фізичної витривалості:

НЕЗНАЧНЕ - 3 або більше годин фізичної активності протягом дня;

ПОМІРНЕ - від 1 до 3 годин фізичної активності на протязі дня;

ЗНАЧНЕ - менше 1 години фізичної активності на протязі дня.

Пороговим критерієм для призначення реабілітаційних програм є:

- Стан пацієнта є медично стабільним або відносно стабільним;
- У пацієнта спостерігається 1 чи 2 персистуючі фізичні обмеження;
- Пацієнт здатен до навчання;
- Пацієнт спроможний сидіти з підтримкою протягом принаймні 1 години та приймати мінімальну участь у реабілітаційних інтервенціях.

КОЛИ РЕАБІЛІТАЦІЙНІ ІНТЕРВЕНЦІЇ ПРОТИПОКАЗАНІ

1. Повна відсутність можливості самостійного пересування та спілкування з медперсоналом.
2. Гострі запальні захворювання, активний туберкульоз.
3. Декомпенсовані захворювання серця, легень та інших внутрішніх органів.
4. Ішемічна хвороба серця з частими нападами стенокардії спокою і негативною динамікою ЕКГ.
5. Стійка артеріальна гіпертензія, яка не піддається медикаментозній корекції.
6. Активна фаза ревматизму.
7. Декомпенсований цукровий діабет.
8. Прогредієнтні неврологічні захворювання, коли не спинено процес, який викликав руйнування нервових структур.
9. Часті епілептичні напади.
10. Виражені психічні порушення.
11. Незаепітелізовані опіки.
12. Переломи, що не зрослися.
13. Невправлені вивихи.
14. Нестабільний остеосинтез.
15. Різке виснаження, голодування.

ПЕРЕЛІК НЕОБХІДНИХ ДАНИХ ДЛЯ ВІДБОРУ ХВОРИХ НА МЕДИЧНУ РЕАБІЛІТАЦІЮ (РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ СКРИНІНГ)

Діагностичний висновок щодо теперішнього клінічного стану:

- Розгорнутий профільний діагноз з описом наявних розладів та оцінкою стабільності стану.
- Супутні захворювання.
- Загальні функціональні розлади: аліментарні (харчові та питні) порушення, здатність ковтати, нетримання сечі та калу, цілісність шкірного покриву, переносимість фізичної та психічної активності, розлади сну.

Показники реабілітаційного профілю хворого:

- Функціональний стан та ступінь незалежності перед ураженням.
- Теперішні функціональні обмеження та ступінь їх вираженості:
 1. Обмеження самообслуговування (0, I, II або III ст.).
 2. Обмеження здатності до самостійного пересування (0, I, II або III ст.).
 3. Обмеження здатності до навчання (тренування) (0, I, II або III ст.).
 4. Обмеження здатності до трудової діяльності (0, I, II або III ст.).
 5. Обмеження здатності до орієнтації (0, I, II або III ст.).
 6. Обмеження здатності до спілкування (0, I, II або III ст.).
 7. Обмеження здатності контролювати свою поведінку (0, I, II або III ст.).
- Психоемоційний статус та мотивація щодо участі в реабілітаційній програмі.

Соціальні та оточуючі фактори:

- Наявність близьких та ступінь їх участі у підтримці пацієнта.
- Умови проживання.
- Етнічна приналежність та мова спілкування.
- Характер пристосування пацієнта та його сім'ї до захворювання (травми).
- Яким моментам віддають перевагу пацієнт та його близькі і що вони очікують від реабілітації.

Стандартизовані шкали для кількісної оцінки стану хворого:

- Профільна нозологічна шкала (наприклад, неврологічна шкала для оцінки стану постінсультного хворого).
- Шкали самодопомоги і мобільності (в залежності від стану хворого).
- Шкали психосоемоційного статусу.

ОБСЯГ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД РІВНЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ

ФІЗІОТЕРАПЕВТИЧНЕ ВІДДІЛЕННЯ (ФТВ)	РЕАБІЛІТАЦІЙНЕ ВІДДІЛЕННЯ	ЦЕНТР РЕАБІЛІТАЦІЇ
Апаратна фізіотерапія, тепловікування, водолікування, масаж	Збільшення переліку методик, що застосовуються у ФТВ	Збільшення переліку методик, що застосовуються у реабілітаційному відділенні
Кінезитерапія у формі групової лікувальної гімнастики	Кінезитерапія у формі групової та індивідуальної лікувальної гімнастики, механотерапії; мануальна терапія	Кінезитерапія у формі групової та індивідуальної лікувальної гімнастики, гімнастики в басейні, механотерапії; мануальна терапія
	Медикаментозна терапія	Медикаментозна терапія
	Психотерапія у формі групових занять	Психотерапія у формі групових та індивідуальних занять
	Побутова трудотерапія	Побутова і профорієнтаційна трудотерапія, профорієнтація, рання професійна реабілітація
Спостереження в динаміці лікарями ЛФК і ФТВ за виконанням окремих призначень	Динамічне спостереження лікаря-реабілітолога, використання для медичного контролю відповідних тестів, шкал, індексів (реабілітаційних стандартизованих інструментів), гоніо- та динамометрії	Динамічне спостереження лікаря-реабілітолога, використання для медичного контролю відповідних тестів, шкал, індексів (реабілітаційних стандартизованих інструментів), інструментальних методів функціональної діагностики і методів біомеханіки

ШТУЧНІ

ЛІКУВАЛЬНІ ФІЗИЧНІ ФАКТОРИ

1. ЕЛЕКТРОЛІКУВАЛЬНІ

- 1.1. Неперервний електричний струм постійного напрямку малої сили (до 50 мА) - **гальванізація, електрофорез**
- 1.2. Ритмічний напівсинусоїдальний струм з частотою 50 або 100 Гц - **діадинамотерапія**
- 1.3. Синусоїдальний струм з частотою 2000 - 5000 Гц промодульований струмом 10 - 150 Гц - **ампліпульстерапія**
- 1.4. Короткоімпульсні струми (моно, біполярні імпульси з частотою 1-150 Гц) - **ЧЕНС-терапія, електросон, електроміостимуляція**
- 1.5. Перехрестні синусоїдальні струми 4000-5500 Гц - **інтерференцетерапія**
- 1.6. Змінний струм високої частоти (1,52 МГц) - **діатермія**
- 1.7. Змінне електромагнітне поле ультрависокої частоти (27-40 МГц) - **УВЧ терапія**
- 1.8. Електромагнітні хвилі дециметрового діапазону (частота 430-460 МГц) - **дециметрова мікрохвильова (ДМХ) терапія**.
- 1.9. Електромагнітні хвилі сантиметрового діапазону (частота 2375-2450 МГц) - **сантиметрова мікрохвильова (СМХ) терапія**
- 1.10. Електромагнітні хвилі міліметрового діапазону (частота 30-300 ГГц) - **міліметрова (мікрохвильова) біорезонансна терапія (МРТ)**.

2. МАГНІТОЛІКУВАЛЬНІ

- 2.1. Постійне або змінне магнітне поле - **магнітотерапія**

3. СВІТЛОЛІКУВАЛЬНІ

- 3.1. Інфрачервоні промені - **термофототерапія**
- 3.2. Видимі промені - **хромотерапія**
- 3.3. Ультрафіолетові промені - **ультрафіолетове опромінення (УФО)**
- 3.4. Лазерні промені - **лазеротерапія**

4. МЕХАНОЛІКУВАЛЬНІ

- 4.1. Механічний вплив на тканини - **масаж ручний та апаратний**
- 4.2. Вібрація - **вібротерапія, вібромасаж**
- 4.3. Відчутний звук - **фонотерапія**
- 4.4. Ультразвук - **ультразвукова терапія**
- 4.5. Коливання атмосферного тиску - **баротерапія, вакуумбаротерапія**.
- 4.6. Тренувальні та спеціальні механічні апарати - **механотерапія**.

5. ТЕРМОЛІКУВАЛЬНІ

- 5.1. Парафін - **парафінотерапія**

- 5.2. Озокерит - **озокеритотерапія**

- 5.3. Штучні теплоносії різної конструкції - **пакетна теплотерапія**

- 5.4. Холодові агенти - **кріотерапія**

6. ГІДРОЛІКУВАЛЬНІ

- 6.1. Вологе укутування, душі, ванни (прісні, солоні, ароматичні, газові), кишечне промивання, лазні - **гідротерапія**

7. АЕРОІОНИ І АЕРОЗОЛІ

- 7.1. Сухі аероіони повітря - **аероіонотерапія**
- 7.2. Вологі аероіони повітря - **гідроаероіонотерапія**
- 7.3. Аерозолі - **аерозольотерапія, інгаляції**
- 7.4. Аерозолі кухонної солі - **галотерапія**

ПРИРОДНІ

1. КЛІМАТОЛІКУВАЛЬНІ

- 1.1. Свіже повітря - **аеротерапія**
- 1.2. Сонячне проміння - **геліотерапія**
- 1.3. Фактори моря - **таласотерапія**
- 1.4. Клімат великих географічних зон (континентальний, морський, тощо) - **кліматотерапія**
- 1.5. Мікроклімат печер - **спелеотерапія**

2. ЛІКУВАЛЬНІ ГРЯЗІ, ПІСОК, ГЛИНА

- 2.1. Мулові сульфідні грязі, торф'яні грязі, мулові грязі прісних озер (сапропелі), сопочні і гідротермальні - **пелоїдотерапія**
- 2.2. Пісок (теплий і гарячий) - **псаммотерапія**
- 2.3. Глина - **глинотерапія**

3. БАЛЬНЕОЛІКУВАЛЬНІ

- 3.1. Мінеральні води (вуглекислі, сірководневі, азотні, радонові, залізисті, арсенові, йодні, бромні, кремнієві, борні, з підвищеним вмістом органічних речовин, без спеціальних компонентів, лікувальна дія яких визначається сумою солей макроскладу) - **бальнеотерапія** (ванни, пиття, інгаляції, кишечні промивання).

ПИТНІ (ЛІКУВАЛЬНО-СТОЛОВІ) МІНЕРАЛЬНІ ВОДИ.

Хімічний склад води визначається насамперед вмістом позитивно заряджених іонів калію, натрію, кальцію, магнію і негативно заряджених іонів хлору, сульфатів, карбонатів, гідрокарбонатів. Назва води по макрокомпонентному складу будується від негативних до позитивних іонів і від меншої до більшої їх кількості (наприклад, сульфатно-гідрокарбонатно-хлоридно-натрієва мінеральна вода "Куяльник")

Мінеральні води за ступенем мінералізації поділяються на:

слабкомінералізовані	до 2 г/л	Буковинська, Синевір, Трускавецька та ін.
малої мінералізації	2-5 г/л	Євпаторійська, Курортна, Олеська та ін.
середньої	5-15 г/л	Золотоніська, Сойми, Шаянська №1 та ін.
високої	15-35 г/л	Баталінська, Голубинська, Поляна Квасова та ін.
розсоли	понад 35 г/л	Моршинська

Для питного лікування використовують води малої, середньої та високої мінералізації, або води з вмістом специфічних біологічно активних елементів навіть за мінералізації менше 1 г/л.

Лікувальний вплив основних складових мінеральних вод.

Складові води	Механізм лікувальної дії	Мінеральні води
Гідрокарбонати	Зменшують кислотність у шлунку у першій фазі впливу, збільшують її у другій. Підвищують діурез.	Айвазовська, Буковинська, Гоголівська, Лужанська, Поляна Квасова, Поляна Купель, Санжарська
Сульфати	Зменшують всмоктування в кишках, підсилюють їх моторику, стимулюють виділення жовчі	Алтин-Су, Кришталева, Нововоронцовська, Перлина гір, Трускавецька курортна, Феодосійська
Натрій	Стимулює секрецію травних залоз	Миргородська, Багачанська, Броварська, Куяльник, Миколаївська, Сакська, Херсонська
Калій	Посилює тонус та моторику органів травлення	Миргородська №2, Острозька, Сергіївська, Чорноморська
Магній	Стимуляція гепатобіліарної системи. Підсилення виділення азотистих речовин з організму	Андріївська, Західно-Словянська, Інгалецька, Кришталева, Лісова Поляна, Лужанська-1, Олеська, Снігірєвська, Станіславська
Кальцій	Антиспастична, протизапальна, в'язуча дія на органи травлення.	Долина, Кельменецька, Кнісельчанка, Купянська, Оленівська, Олеська, Перлина гір, Сейми, Трускавецька курортна, Шаянська №1
Залізо	Складова частина гемоглобіну	Едельвейс, Келегинська, Настуся, Радвайка, Синевір
Йод	Активізація щитовидної залози, усунення йод-дефіциту	Українська йодована
Бор	Сприяє обміну білків та вуглеводів	Голубинська, Івашківська, Карпатська квасова, Лужанська, Поляна квасова, Поляна купель, Сакська, Свалява
Кремній	Підсилює стійкість сполучної тканини	Настуся, Нарцис, Подільські джерела, Поляна Закарпатська, Радванка, Рай-Єленівка, Синевір, Ужгородська, Шаянська
Органічні складові	Біогенна стимуляція	Збручанська, Кришталева криниця, Новозбручанська, Перлина Поділля, Савлух-Су, Сколівська, Таврійська, Товтри, Шкло

Методика питного лікування

При секреторній недостатності мінеральну воду п'ють маленькими ковтками повільно, за 1 год. 30 хв. до їди.

При підвищеній секреції - швидко, без перерви за 30 хвилин до їди.

Частота прийому: звичайно тричі на день, при діареї натщесерце воду не пити.

Кількість води: 200-250 мл на прийом.

Температура води:

теплі води - при діареях або спастичних закрепах

холодні - атонія кишок, секреторна недостатність

Тривалість лікування: до 6 тижнів.

**Сегментарні зони поверхневої багатоголкової акупунктури
(зони сегментарного масажу).**

№	Зона	Локалізація	Показання для використання
1	Шийно - комірцева.	Паравертебрально на рівні хребців: C _I - CV _{II} + Th _I - Th _{III} .	Патологія області голови і шиї (психо- неврологічні розлади, ЛОР, стомато- логічні захворювання, тощо).
2	Грудної клітки	Паравертебрально на рівні хребців: C _{III} - Th _{VIII} .	Розлади кардіо-респіраторних функцій.
3	Черевної порожнини	Паравертебрально на рівні хребців: Th _V - S _I .	Розлади функцій органів травлення.
4	Тазової порожнини	Паравертебрально на рівні хребців: Th _X - S _V .	Розлади функцій сечовидільних органів та статеві системи.
5	Верхньої кінцівки	Паравертебрально на рівні хребців: C _V - Th _{II} .	Чутливі та рухові розлади, захворю- вання суглобів верхньої кінцівки.
6	Нижньої кінцівки	Паравертебрально на рівні хребців: L _I - S _{II} .	Чутливі та рухові розлади, захворю- вання суглобів нижньої кінцівки.

Точки акупунктури загальної дії.

№	Зона	Локалізація	Основний рефлексотерапевтичний ефект, показання
1	II-4 (хе-гу)	На тильному боці кисті, у проміжку між I і II п'ястними кістками, ближче до середини променевого краю II п'ястної кістки.	Загальностимулюючий ефект, больові синдроми верхньої по- ловини тіла.
2	III-36 (цзу- сань-лі)	На перетині горизонтальної лінії, яка нижче надколінника на попе- речний розмір II-V пальців, з верти- кальною лінією котра проводиться на поперечний розмір I пальця, ла- теральніше переднього краю вели- когомілкової кістки.	Загальностимулюючий ефект, нормалізуючий вплив на сис- тему травлення.
3	IV-6 (сань- інь-цзяо)	Біля медіального краю велико- гомілкової кістки, на поперечний розмір II-V пальців вище центру медіальної кісточки.	Загальностимулюючий ефект, больові синдроми нижньої по- ловини тіла.
4	IX-6 (ней- гуань)	Між сухожиллями довгого долонно- го м'язу і променевого згинача зап'ястя, на поперечний розмір II-IV пальців вище променезап'ястного суглоба.	Загальностимулюючий ефект, нормалізуючий вплив на діяльність серцево-судинної системи.
5	XIII-14 (да- чжуй)	Між остистими відростками VII шийного і I грудного хребців.	Загальностимулюючий ефект, регулюючий вплив на психо- неврологічну сферу.

СЕГМЕНТАРНІ ТОЧКИ АКУПУНКТУРИ ПРИ ВІСЦЕРАЛЬНІЙ ПАТОЛОГІЇ

Система, функція, орган	Сигнальна точка (назва, локалізація)	Терапевтична точка (назва, локалізація)
Легені	I-1, (чжун - фу): Приблизно в центрі підключичної ямки між дельтовидним та великим грудним м'язами	VII-13, (фей-шу): Перша бокова лінія спини, на рівні остистого відростка Th ₁ .
Аорта та крупні судини	XIV-17, (тань-чжун): Передня серединна лінія, на рівні IV міжребер'я.	VII-14, (цзює-ін-шу): Перша бокова лінія спини, на рівні остистого відростка Th ₄ .
Серце	XIV-14, (цзюй-цює): Середня лінія живота, на 6 пропорційних відрізків вище пупка	VII-15, (сін-шу): Перша бокова лінія спини, на рівні остистого відростка Th ₅ .
Печінка	XII-14, (ці-мень): В VI міжребер'ї, на середньоключичній лінії.	VII-18, (гань-шу): Перша бокова лінія спини, на рівні остистого відростка Th ₈ .
Жовчний міхур	XI-24, (жі-ює): В VII міжребер'ї на середньоключичній лінії	VII-19, (дань-шу): Перша бокова лінія спини, на рівні остистого відростка Th ₉ .
Підшлункова залоза-селезінка	XII-13, (чжан-мень): Біля нижнього краю вільного кінця XI ребра.	VII-20, (пі-шу): Перша бокова лінія спини, на рівні остистого відростка Th ₁₀ .
Шлунок	XIV-12, (чжун-вань): Середня лінія живота, на 4 пропорційних відрізків вище пупка.	VII-21, (вей-шу): Перша бокова лінія спини, на рівні остистого відростка Th ₁₁ .
Ендокринна система, наднирник	XIV-5, (ші-мень): Середня лінія живота, на 2 пропорційних відрізків нижче пупка.	VII-22, (сань-цзяо-шу): Перша бокова лінія спини, на рівні остистого відростка L ₁ .
Нирки та органи сечостатевої системи	XI-25, (цзін-мень): Біля нижнього краю вільного кінця XII ребра	VII-23, (шень-шу): Перша бокова лінія спини, на рівні остистого відростка L ₂ .
Товста кишка	III-25, (тянь-шу): На 2 пропорційних відрізків латеральніше від пупка.	VII-25, (да-чан-шу): Перша бокова лінія спини, на рівні остистого відростка L ₄ .
Тонка кишка	XIV-4, (гуань-юань): Середня лінія живота, на 2 пропорційних відрізків вище лона.	VII-27, (сяо-чан-шу): Перша бокова лінія спини, на рівні першого дорсального крижового отвору S ₁ .
Сечовиділення, регуляція діяльності органів малого тазу.	XIV-3, (чжун-цзі): Середня лінія живота, на 1 пропорційний відрізок вище лона.	VII-28, (пан-гуан-шу): Перша бокова лінія спини, на рівні другого дорсального крижового отвору S ₂ .

**КІНЕЗИТЕРАПІЯ: МОБІЛІЗУЮЧА, АНАЛІТИЧНА, ФУНКЦІОНАЛЬНА,
КОРИГУЮЧА, ПРИСТОСУВАЛЬНА
СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ВПРАВ**

З переважною дією на певні функції

- на рухові функції;
- на чутливі функції (в тому числі вестибулярні);
- на вісцеральні функції за основними системами: дихальна, серцево-судинна, сечовидільна, шлунково-кишкова, обмінно-ендокринна;

За дією на окремі складові в ієрархії рухових функцій

- на збільшення м'язової сили;
- на підвищення здібності довільного і дозованого напруження і розслаблення м'язів;
- на збільшення обсягу рухів у суглобах;
- на зниження і нормалізацію підвищеного м'язового тону;
- на нормалізацію і підвищення координаторних можливостей, в тому числі на поліпшення статичної та динамічної рівноваги;
- на упорядкування рефлекторної збудливості, ліквідацію синкізів (патологічних супутних рухів);
- на відновлення та закріплення найважливіших рухових синергій та навичок (збереження пози, ходьба, побутові маніпуляції по самообслуговуванню, трудові навички, спортивно-ігрова діяльність, тощо).

За анатомо-фізіологічною ознакою залучення в руховий акт

- певної частини м'яза;
- окремого м'яза;
- групи м'язів або сегмента кінцівки;

В залежності від режиму м'язової діяльності

- повністю всієї кінцівки;
- тулуба або (і) всіх кінцівок.
- ізотонічні скорочення;
- ізометричні скорочення;
- розслаблення м'язів.

За ознакою активності при виконанні вправ

- пасивні вправи (розтягування, редресация, пасивна флексія-екстензія в суглобах, тощо);
- активні та напівпасивні (напівактивні) вправи (в звичайних умовах, з полегшенням або утрудненням рухів).
- ідеомоторні вправи.

Постуральні вправи

- лікування положенням.

МАНУАЛЬНА ТЕРАПІЯ
(загальна схема дисципліни)

ПОКАЗАННЯ

**МЕТОДИ
ЛІКУВАННЯ**

**ФУНКЦІОНАЛЬНІ БІОМЕХАНІЧНІ
ПОРУШЕННЯ**

- функціональна блокада
- локальна гіпермобільність
- міодистонічно-міодистрофічні зміни м'язів
- регіональний постуральний дисбаланс м'язів
- неоптимальний руховий стереотип

- **релаксаційні прийоми** - м'якотканинні техніки (також використовуються масаж, теплові процедури, акупунктура)
- мобілізації
- маніпуляції
- постізометрична релаксація м'язів (ПІРМ)
- прийоми аутомобілізації та аутостабілізації
- кінезитерапія

**ПРОТИПОКАЗАННЯ ДО ВИКОРИСТАННЯ
МАНУАЛЬНОЇ ТЕРАПІЇ (МТ)**

Абсолютними протипоказаннями до МТ є: гострі запальні захворювання спинного мозку та його оболонок; новоутворення хребта, спинного, головного мозку, внутрішніх органів; гострий період після травми хребта та суглобів (або після операцій); захворювання системи крові з геморагічним синдромом; анкілоз суглобів; гострі фази захворювань внутрішніх органів, інфекційні захворювання; специфічні та неспецифічні процеси хребта та суглобів (остеомиєліт, гостра фаза ревматизму, туберкульозний спондиліт, бруцельозний спондиліт); метаболічні порушення, що супроводжуються остеопорозом.

Відносними протипоказання до МТ є: спадкові аномалії розвитку; корінцевий компресійний синдром; старечий вік; радікуломієлоішемія; вагітність строком більше 3 міс.

ПРОФІЛАКТИКА БІОМЕХАНІЧНИХ ПОРУШЕНЬ ХРЕБТА І СУГЛОБІВ У РАЗІ ЇХ ДИСТРОФІЧНИХ ЗМІН

Пацієнт повинен дотримуватись певного рухового режиму, спрямованого на формування зручних, з точки зору біомеханіки, поз та положень тіла, які попереджують повторні функціональні блокади та перевантаження опорних тканин. Наводимо базові правила та поради щодо рухового режиму та профілактики функціональних біомеханічних порушень.

♦ В якому положенні спати:

- Спати потрібно на твердій, горизонтальній поверхні, з підкладеними подушками відповідного розміру, що забезпечує збереження функціональних вигинів всіх відділів хребта та зручне положення великих суглобів.
- Лежачи на боку, ноги трохи зігнуті у колінних та кульшових суглобах, підборіддя спрямовано до грудей.
- Лежачи на спині підкладають під голову та коліна невеликі подушки.
- Лежачи на животі підкладають подушку під живіт.

♦ Як вставати з ліжка та застеляти постіль:

- Треба перевернутися на бік, спустити ноги з ліжка, відштовхнувшись руками сісти. Застеляйте постіль, ставлячи одну ногу на раму ліжка або ставши на одне коліно.

♦ Під час ходьби:

- Якщо Ви стоїте або йдете кульшові та колінні суглоби повинні бути трохи зігнуті, що дозволяє напружувати м'язи живота та сідниць. Напруження цих м'язів разом з підйомом таза вгору дозволяє зберігати вертикальну позу без надмірного тиску на міжхребцеві диски. Тому при довгій ходьбі або стоянні періодично (на 5-10 сек.) напружуйте м'язи живота та сідниць, цим Ви зменшите навантаження на хребет

♦ Якщо Ви повинні довго стояти:

- треба притулитися спиною до стіни, ступні при цьому розташовані на такій відстані від стіни, що забезпечує комфортне відчуття в попереку;
- поставити одну ногу на якийсь предмет або впертися ногою в стіну;
- переносити вагу тіла з однієї ноги на іншу;
- періодично переривати роботу і робити декілька присідань або підтягувань на перекладині.

♦ Ваше взуття:

- взуття повинно добре згинатись, бути спереду широким, мати плоску, товсту, пружну підошву (бажані супінатори); коли взуваєтесь - присідайте.

♦ Як сидіти за столом:

- Готуючись до тривалої роботи за столом не будьте занадто раціональними; частину необхідних Вам предметів залиште в іншому кінці кімнати; це примусить Вас робити перерви в роботі, вставати і ходити по кімнаті.

♦ Як краще сидіти:

- Сісти на сідниці, лопатками спертися об спинку крісла, ноги поставити на підставку; покласти подушечку під поперек, руки - на підлокіття. В кріслі не слід повертатись вбік, тому всі предмети, якими Ви найчастіше користуєтесь, повинні бути розташовані перед Вами.

- Якщо сидіти більш вертикально, то спинка стільця повинна використовуватися для підтримки спини; при цьому коліна повинні бути на рівні стегон або трохи вище; вагу тіла треба розподілити на обидві стопи рівномірно.
- Сідати треба спочатку на край крісла, а далі зсуватись у глибину; при вставанні слід робити все у зворотньому порядку.
- Робоча поверхня стола повинна знаходитись на рівні зігнутих в ліктях рук.
- Поза із схрещеними ногами викликає елемент скручування хребта, тому нею не треба зловживати.

♦ **Як їхати в автомобілі:**

- Перед тим як сісти в автомобіль, станьте спиною до сидіння, напружте м'язи живота, сідниць і повільно присідайте, згинаючи коліна; потім одночасно з поворотом корпусу підтягують по черзі ноги. Коли виходять з машини, дотримуються зворотнього порядку.
- Сидячи за кермом, трохи нахилийтесь вперед, коліна повинні бути трохи вище стегна, спиною торкайтесь спинки сидіння; під поперек бажано підкласти подушечку.

♦ **В літаку:**

- Навантаження на хребет збільшується під час зльоту або приземлення, тому намагайтесь фіксувати хребет за рахунок напруження м'язів живота та кінцівок, притискаючи тулуб до спинки крісла, та голову до підголовника. Намагайтесь сидіти в ряду крісел, де є простір для ніг.

♦ **Піднімання предметів:**

- Станьте навпроти предмета, що збираєтесь підняти. Стопи поставте на ширину плечей або стегон (одна стопа може бути трохи попереду другої) у напрямку Вашого руху. Напружте м'язи живота, сідниць, сядьте навприсядки - це дозволить Вам тримати спину рівно. Візьміть предмет руками, підсуньте його трохи до себе, похитайте його, щоб оцінити вагу. Напруживши сідничі м'язи та м'язи тулуба підніміть і притисніть предмет до тулуба. Дихайте повільно, м'язи живота, сідниць напружені; тепер піднімайте предмет, випрямляючи ноги, але не нахилиючись. Коли опускаєте предмет, втягуйте живіт, напружуйте сідниці, сідайте навприсядки.

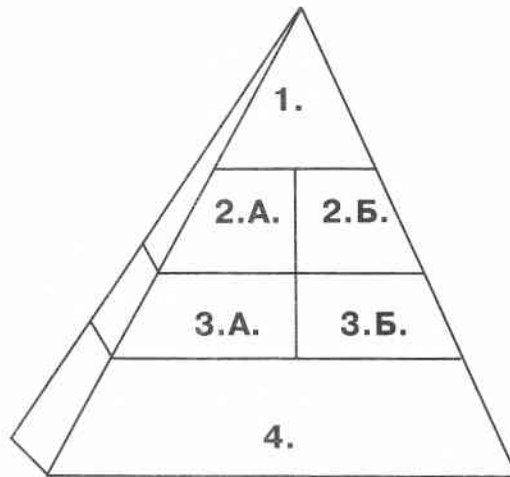
♦ **Перенос вантажів:**

- Вага тіла повинна рівномірно розподілятися
- остерігайтесь носити вантаж в одній руці з нахилом в одну сторону
- завжди тримайте м'язи живота трохи напруженими, а коліна зігнутими
- під час переносу вантажа на відстань частіше зупиняйтесь і робіть потягування
- коли болить спина, переносити вантажі не можна

♦ **Пози з нахилом тулуба вперед:**

- Під одну ногу поставити підставку такої висоти, щоб у попереку було відчуття зручності

Харчова піраміда. Рекомендований склад щоденного раціону.

Концепція харчової піраміди рекомендує, як базисне, споживання продуктів з п'ятьох харчових груп, що подані в трьох нижніх секціях піраміди. Кожна з цих груп постачає деякі, але не всі, необхідні речовини. Продукти з однієї групи не замінюють тих, що є в іншій. Жодна з цих великих харчових груп не є важливішою за інші - для доброго здоров'я ви потребуєте їх усіх.

1. Тверді жири та олії; кондитерські вироби та солодощі. **Жирне вживайте в малих кількостях!**

З продуктами з цієї групи ми споживаємо найбільше жирів та цукру. Але продукти з інших харчових груп, такі як сири та морозиво з молочної групи, смажені на олії овочі з овочевої групи, вироби зі здобного тіста в зерновій групі - також можуть постачати жири та цукор.

2.А. Молоко, кефір, йогурти, сири та інші молокопродукти. **2-3 СП.**

2.Б. М'ясо, риба, птиця, бобові, яйця та горіхи. **2-3 СП.**

3.А. Овочева група. **3-5 СП.**

3.Б. Фруктова група. **2-4 СП.**

4. Хліб, зернові крупи та макаронні вироби. **6-11 СП.**

Що вважати за одну стандартну порцію (СП)?

Нижче подані кількості продуктів з кожної групи, які можна вважати за одну стандартну порцію. Якщо ви споживаєте більші за об'ємом та вагою порції, вважайте це за відповідно більшу кількість з'їдених порцій. Наприклад, повна тарілка макарон може вважатися за дві або три стандартні порції.

Намагайтеся їсти мінімальну рекомендовану кількість порцій з наведеного на схемі числа СП для всіх п'яти основних харчових груп. Вони всі потрібні з огляду на вітаміни, мінерали, вуглеводи та білки, які вони постачають. Але намагайтеся в усіх харчових групах вибирати продукти з найменшим вмістом жиру. Для групи жирів, олій та солодощів не подається рекомендована кількість СП, бо треба керуватися принципом: **солодке та жирне вживайте обмежено!**

Необхідно включати в раціон продукти багаті на біологічно активні нутрієнти: незамінні амінокислоти, антиоксиданти (вітаміни А, С, Е, біофлавоноїди, тощо), мінеральні речовини, поліненасичені жирні кислоти, пектини, клітковину.

ОДНА СП ДЛЯ РІЗНИХ ХАРЧОВИХ ГРУП.

Молоко, йогурти та кефіри, сири.

- 1 склянка молока чи кефіру.
- 50 г натурального кисломолочного сиру.
- 60 г твердого сиру.

М'ясо, птиця, риба, бобові, яйця та горіхи.

- 50-100 г вареного нежирного м'яса, птиці чи риби.
- 1/2 склянка варених бобів,
- 1 яйце, чи 2 чайні ложки рослинної олії, що дорівнює 30 г нежирного м'яса.

Овочі.

- 1 тарілка свіжих листових овочів.
- 1/2 середнього розміру тарілки інших овочів, в тому числі картоплі, зварених або посічених сирими.
- 3/4 склянки овочевого соку.

Фрукти.

- 1 середнє яблуко, банан, апельсин.
- 1/2 склянки інших фруктів, змелених, натуральних або консервованих.
- 3/4 склянки фруктового соку.

Хліб, крупи, рис та макарони.

1 скибочка хліба, 1/2 склянки звареної крупи, рису чи макаронів.

Як багато стандартних порцій їжі ви потребуєте щодня?

	Більшість жінок, дорослі старшого віку.	Діти, дівчата-підлітки, активні жінки, більшість чоловіків	Хлопці-підлітки, активні чоловіки
Кількість калорій ¹	Близько 1600	Близько 2200	Близько 2800
Зернова група, стандартні порції	6	9	11
Овочева група, стандартні порції	3	4	5
Фруктова група, стандартні порції	2	3	4
Молочна група, стандартні порції	2-3 ²	2-3 ²	2-3 ²
Білково-м'ясна група, стандартні порції	2, всього 150 г	2, всього 180 г	3, всього 210 г
Загальна кількість жиру (г)	53	73	93

¹ В разі споживання нежирних продуктів з п'ятьох харчових груп і обмеженого споживання жирів, олій та солодощів.

² Три порції рекомендовані для жінок, що вагітні або годують немовлят, а також для підлітків та молодих осіб віком до 24 років.

ПЕРЕЛІК СТАНДАРТНИХ ЛІКУВАЛЬНИХ ДІЄТ

- № 1.** (Виразкова хвороба в період затухання загострення). Обмеження страв, що стимулюють секрецію, механічно чи термічно подразнюють слизову оболонку шлунка.
- № 1а.** (Загострення виразкової хвороби шлунка і дванадцятипалої кишки, гострий гастрит). Максимальне механічне, хімічне, термічне оберігання слизової оболонки, повне виключення продуктів, що стимулюють секрецію шлунка.
- № 2.** (Гастрит зі зниженою кислотністю, хронічний коліт). Механічно щадливі, з обмеженням грубої рослинної клітковини, але стимулюючі секрецію страви у вигляді пюре.
- № 3.** (Закрепи). Їжа багата на рослинну клітковину, злакові висівки. Холодні, газовані мінеральні води.
- № 4.** (Хронічні коліти, ентероколіти). Їжа протерта, пюре, варена або парова. При процесах бродіння перевага надається білковій їжі, гнильних - вуглеводній.
- № 5.** (Захворювання печінки і жовчних шляхів). Обмеження екстрактивних речовин, холестерину, жиру. Їжу не смажити.
- № 6.** (Подагра). Обмеження азотистих екстрактивних речовин, пуринів.
- № 7.** (Захворювання нирок). Різко обмежують кухонну сіль, білки, екстрактивні речовини, рідину.
- № 8.** (Ожиріння). Зменшують кількість вуглеводів, жирів, збільшують білки, рослинну клітковину.
- № 9.** (Цукровий діабет). Зменшення вуглеводів, жирів.
- № 10.** (Захворювання органів кровообігу, для поліпшення діяльності серця, нирок). Зменшення солі з вмістом Na, заміна її частини на K-містку. Обмеження рідини.
- № 15.** Захворювання, де відсутні зміни в системі травлення і не потрібна спеціальна дієта. Забезпечує різноманітне повноцінне харчування.

ФІТОТЕРАПІЯ (загальна схема дисципліни)

ЕФЕКТИВНІСТЬ, ПРИРОДНІСТЬ, СИСТЕМНІСТЬ ВПЛИВУ
НА ОРГАНІЗМ, М'ЯКІСТЬ ДІЇ, ЕКОНОМІЧНІСТЬ.

Фітотерапія - це застосування лікарем-фахівцем фітотерапевтичних засобів (фітозасобів) з метою лікування та реабілітації хворого, а також профілактики захворювань.

Фітозасоби являють собою біогенетично сформовані комплекси ФАС (фізіологічно активних сполук) рослин, які є максимально біодоступними для організму хворого. В основному це необроблені багатокомпонентні збори або витяжки з них (водні чи спиртові), які призначаються у відносно великих дозах і мають переважно загальну дію на організм (настої, настоянки, напари, відвари, чаї, мазі, екстракти, соки, порошки).

**Основний механізм дії фітотерапії:
- метаболічний на внутрішньоклітинному рівні -**

⇒ фітотерапевтичний ефект досягається введенням в організм дефіцитного проміжного метаболіту, який замикає ланцюг послідовних біохімічних реакцій.

Загальні принципи застосування фітотерапії:

- ◆ Етапність;
- ◆ Комплексність (непротиставлення фітотерапії іншим методам і засобам);
- ◆ Системність;
- ◆ Індивідуалізація;
- ◆ Тривалість та безперервність;
- ◆ Поступовість;
- ◆ Безпечність.

На відміну від фітозасобів фітопрепарати виготовляються із фітосировини шляхом екстракції (галенові препарати), наступного очищення (неогаленові препарати) або виділення окремих сполук з фармакологічною активністю (фармпрепарати рослинного походження).

ФІТО(АПІ)ЗАСОБИ ЗАГАЛЬНОЇ ДІЇ.

Адаптогени рослинного походження	лимонник (fruct.), жень - шень (t-ra), елеутерокок (extr., t-ra), родіола (rad.), кава - кава (extr.).
Натуральні імуномодулятори	ехінацея (t-ra), солодка (rad.), оман (rad.), арніка (flor.), часник, прополіс, молочко бджолине.
Лікарські рослини з депуративними властивостями	фіалка триколірна (herb.), цикорій (rad., herb.), чебрець (herb.), череда (herb.).

Натуральні засоби для корекції вітамінного та мікроелементного балансу організму	шипшина (fruct.) , горобина (fruct.), кропива (fol.), сухоцвіт (herb.), калина (fruct., flor.), зародки пшениці, пилок квітковий, молочко бджолине маточне, мумію.
Лікарські рослини з антиоксидантними властивостями	гінкго (extr.) , софора японська (t-ra), ехінацея (t-ra), обліпіха (fruct.), чай зелений.

Фітотерапевтичний ефект при патології дихальної системи.

Антимікробний	евкаліпт (fol.) , шавлія (fol.), сосна (gem.), лаванда (herb.), часник.
Муколітичний	алтея (rad.) , солодка (rad.), підбіл (fol., flor.).
Потогінний та жарознижувачий	липа (flor.) , бузина чорна (flor.), калина (fruct., flor.), малина (fruct., fol.).
Спазмолітичний	багно (herb.) , фенхель (fruct.), розмарин (fol.), чебрець (herb.).
Гіпосенсибілізуючий та протизапальний	солодка (rad.) , фіалка триколірна (herb.), оман (rad.), береза (gem., fol.), прополіс (апіпрепарат).

Фітотерапевтичний ефект при патології серцево-судинної системи.

Ангіопротекторний	гінкго (extr.) , каштан кінський (extr.), грицики (herb.), фіалка триколірна (herb.), гібіскус (flor.).
Кардіопротекторний	глід (fruct., flor.) , пустирник (herb.), сухоцвіт (herb.).
Регулюючий тонус судин а) при артеріальній гіпертензії б) при артеріальній гіпотензії	евкомія (extr.) , шоломниця (extr.), валеріана (rad.), астрагал (herb.), сухоцвіт (herb.), аронія чорноплідна (fruct.). лимонник (fruct.) , жень-шень (t-ra), арніка (flor.), солодка (rad.), чай зелений.
Гіполіпідемічний	діоскорея (extr.) , жень - шень (t-ra), солодка (rad.), кульбаба (rad.), ламінарія (слань), фейхоа (fruct), часник.
Гіпокоагуляційний	каштан (extr.) , буркун (herb.), лаванда (herb.).
Сечогінний	спориш (herb.) , ортосифон (fol.), хвощ польовий (herb.), фіалка триколірна (herb.), мучниця (fol.), брусниця (fol., fruct.).

Фітотерапевтичний ефект при деяких захворюваннях ротової порожнини.

Антимікробний	календула (flor.) , шавлія (fol.), звіробій (herb.), оман (rad.), евкалипт (fol.).
Протизапальний та гіпосенсибілізуючий	ромашка (flor.) , дуб (cort.), деревій (herb.), троянда (flor.), солодка (rad.), прополіс (апіпрепарат).
Регенераторний	обліпиха (ol., fruct.) , календула (flor.), алое (extr.), аїр(rad.), мумійо.
Гіперкоагуляційний (кровоспинний)	деревій (herb.) , кропива(fol.), калина (cort.), подорожник (fol.), пилок квітковий.

Фітотерапевтичний ефект при патології органів травної системи.

Збуджуючий апетит та стимулюючий секреторну функцію травного каналу	полин гіркий (herb.) , аїр (rad.), коріандр (fruct.), кульбаба (rad.).
Протизапальний	ромашка (flor.) , подорожник (fol., sem.), деревій (herb.).
Обволікаючий	льон (sem.) , алтея (rad.), липа (flor.).
Антидіарейний	чорниця (fruct.) , дуб (cort.), вільха (gem.).
Проносний	крушина (cort.) , касія (fol.), алое (extr.), подорожник блошний (sem.).
Газогінний (кармінативний)	фенхель (fruct.) , коріандр (fruct.), м'ята (herb.), меліса (herb.).
Гепатопротекторний	розторопша плямиста (sem., extr.) , цмин (flor.), кульбаба (rad.).
Жовчогінний	цмин (flor.) , кукурудзяні приймочки, цикорій (rad.), кульбаба (rad.), куркума (extr.), звіробій (herb.).
Глистогінний	пижмо (flor.) ,полин цитварний (flor.), гарбуз (sem.) алое (fol.), евкалипт (fol.).
Спазмолітичний	м'ята (herb.) , ромашка (flor.), коріандр (fruct.), фенхель (fruct.).
Регенераторний	алое (extr.) , обліпиха (ol.), шипшина (ol.), подорожник (fol.), аїр (rad.), прополіс (апіпрепарат).
Гіперкоагуляційний (кровоспинний)	кропива (fol.) , грицики (herb.), деревій (herb.), калина (cort.), пилок квітковий.
Регулюючий шлункову гіперсекрецію	подорожник (fol.) , льон (sem.), оман (rad.), куркума(extr.).

Фітотерапевтичний ефект при патології нирок та сечовивідних шляхів.

Протизапальний	мучниця (fol.) , береза (gem., fol.), брусниця (fol.), ромашка (flor.).
Сечогінний	спориш (herb.) , ортосифон (fol.), фіалка триколірна (herb.), хвощ (herb.), пол-пала (herb.).
Спазмолітичний та уролітичний	марена красильна (t-ra, extr.) , хвощ (herb.), м'ята (herb.), фенхель (fruct.), розмарин (fol.), брусниця (fruct., fol.).
Для регуляції сольового обміну	брусниця (fol.) , хвощ польовий (herb.), фіалка триколірна (herb.), чорниця (fol.).

Фітотерапевтичний ефект при функціональних розладах нервової системи

Седативний	валеріана (rad.) , пустирник (herb.), хміль (strob.), ромашка (flor.), м'ята (herb.), кава-кава (extr.).
Тонізуючий	лимонник (fruct.) , аралія (t-ra), оман (rad.), арніка (flor.), чай зелений.
Ноотропний	гінкго (extr.) .
Антидепресантний	звіробій (herb.) , елеутерокок (extr., t-ra), родіола (rad.), троянда (flor.).
Нормалізуючий сон	пустирник (herb.) , хміль (strob.), меліса (fol.), лаванда (herb.).
Антиеметичний	м'ята (fol.) , імбир (rad.), ромашка (flor.).

Фітотерапевтичний ефект при деяких ендокринних розладах

Гіпоглікемічний	жень - шень (t-ra) , цикопій (rad.), чорниця (fruct., fol.), кульбаба (rad., fol.), оман (rad.), квасоля (стручки).
Тиреотропний	перстач білий (extr.) , горіх волоський (перетинки), ламінарія (слань), фейхоа (fruct.).
Регулюючий менструальний цикл	материнка (herb.) , оман (rad.), деревій (herb.), календула (flor.), троянда (flor.).
Лактогінний	фенхель (fruct.) , коріандр (fruct.), меліса (fol.), кмін (fruct.), материнка (herb.).
Гальмуючий апетит	ламінарія (слань) , кукурудзяні приймочки, солодка (rad.).

Фітотерапевтичний ефект при захворюваннях та ушкодженнях шкіри.

Гіпосенсибілізуючий та протизапальний	череда (herb.) , дуб (cort.), деревій (herb.), солодка (rad.), прополіс (апипрепарат).
Антимікробний	шавлія (fol.) , календула (flor.), береза (fol., gem.), лаванда (flor., herb.), евкаліпт (fol.), календула (flor.).
Регенераторний	каланхое (extr.) ; обліпіха (ol.), шипшина (ol.), алое (fol.), льон (sem.), мумійо.
Тонізує шкіру	розмарин (fol.) , ромашка (flor.), алое (fol.), кропива (fol.), хміль (strob.), шавлія (fol.), липа (flor.), мед бджолиний (аплікації).
Кератолітичний	чистотіл (suc.) , очиток їдкий (herb.), календула (flor.), лимон (fruct.), часник (suc.).

Фітотерапевтичний ефект при патології опорно-рухової системи

Хондропротективний	імбир (rad.) .
Регенераторний	живокіст (rad.) .
Протизапальний та десенсибілізуючий	солодка (rad.) , лопух (rad.), череда (herb.), арніка (flor.), родіола рожева (rad.), ромашка (flor.).
Регенераторний	живокіст (rad.) , алое (extr.), календула (flor.), мумійо.
Для регуляції сольового обміну	брусниця (fol.) , хвощ польовий (herb.), фіалка триколірна (herb.), чорниця (fol.).

МІКРОЕКОЛОГІЧНІ ПРЕПАРАТИ

1 №	2 ПРЕПАРАТ	3 СКЛАД ТА ФОРМА ВИПУСКУ	4 ДІЯ	5 ПОКАЗАННЯ ДЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ
1	Біфідум- бактерин	Ліофілізована суспензія <i>B.bifidum</i> . Флакони по 5 доз №10 в упаковці.	Антагоністична відносно патогенної флори та кислотоутворююча.	Дисбактеріоз кишечника, затяжні форми дизентерії, хронічні коліти. Особливо рекомендується дітям першого півроку життя.
2	Лакто- бактерин	Суміш штамів молочнокислої палички, ліофілізована маса живих бактерій, яка відноситься до нормальної мікрофлори кишечника людини. Ампули по 5 доз №10 в упаковці.	Антагоністична відносно патогенної флори та кислотоутворююча.	Дисбактеріоз кишечника, затяжні форми дизентерії, хронічні коліти. Може використовуватись як закваска.
3	Біфікол	Комплексний двохкомпонентний біопрепарат з бактерій анаеробної та аеробної мікрофлори кишечника людини штамів <i>B.bifidum</i> та <i>E.coli</i> M17. Ліофілізована культура бактерій, що вирощують сумісно. Флакони по 5 доз №10 в упаковці..	Антагоністична відносно патогенної флори та кислотоутворююча.	Гострі та хронічні коліти різної етіології, особливо з дисбактеріозом, що характеризуються порушенням анаеробної та аеробної мікрофлори. Лікування ускладнень від вживання антибіотиків.
4	Біфі- форм	1 капсула із кислотостійкою оболонкою містить <i>B.bifidum</i> та <i>Enterococcus faecalis</i> по 10000000 мікробних тіл. Капсули №30 в упаковці.	Бар'єрно-антагоністична відносно патогенної флори та кислотоутворююча.	Дисбактеріоз кишечника різної етіології, гіпота анацидні гастрити, гастроентерити, ентероколіти, метеоризм, шкірно-алергічні захворювання.
5	Лінекс	Живі молочнокислі ліофілізовані бактерії <i>Lactobacillus acidophilus</i> , <i>Bifidobacterium infantis</i> , <i>eiberorum</i> , <i>Str.faecium</i> , що мають стійкість до антибіотиків та хіміотерапевтичних засобів. Капсули №16 в упаковці.	Антагоністична відносно патогенної флори та кислотоутворююча. Зберігає та підтримує фізіологічний баланс кишкової флори.	Гострі та хронічні діареї різного генезу у немовлят, дітей та дорослих, дисбактеріоз, суперінфекції на фоні лікування антибіотиками та хіміотерапевтичними засобами, метеоризм, гострий та хронічний гастроентероколіт.

6	Колі-бактерин	Суспензія живих бактерій штаму E.coli M 17. Флакони по 5доз №10 в упаковці.	Антагоністична відносно патогенної флори та кислотоутворююча	Дисбактеріоз кишечника, затяжні форми дизентерії, хронічні коліти
7	Хілак	Біосинтетична молочна кислота та її буферні солі, продукти фізіологічних кишкових мікроорганізмів, симбіонтів тонкої та товстої кишки. Флакони по 30 і 100 мл, призначається внутрішньо в краплях.	Сприяє відновленню нормальної мікрофлори кишечника, справляє нормалізуючий вплив на pH.	Дисбактеріоз кишечника.
8	Імудон	Ліофілізована суміш сухих бактерій - Lactobacillus acidophilus, L.fermentum, L.helveticus, L.lactis, Str.pyogenes, Enterococcus faecalis, Str.sanguis, St.aureus, Klebsiella pneumonia, Corynebacterium pseudodiphtheriae, Fustormis fustormis, Candida albicans. Таблетки №40 в упаковці.	Препарат діє переважно в ротовій порожнині, дані про його системну адсорбцію відсутні.	Парадонтоз, альвеолярна піорея, стоматит (в тому числі афтозний), глосит, гінгівіт (в тому числі виразковий), декубітальні виразки, профілактика інфекційних ускладнень після екстракції зубів.
9	А-бактерин	Живі мікроорганізми Aerococcus viridans - представники нормальної мікрофлори людини. Порошок. Розводиться ізотонічним розчином натрію хлориду. Ампули по 1 дозі №10 в упаковці.	Антагоністична дія на стафілококки. Стимулює утворення грануляцій в ранах, сприяє підвищенню неспецифічної реактивності організму	Гнійно-запальні процеси в ранах. Місцеве застосування.
10	Бактисубтил	Порошок з бактерій штаму B.cereus UP5832, карбонат кальцію, каолін. Капсули по 35мг. №20 в упаковці.	Антагоністична відносно патогенної флори та кислотоутворююча	Гострі та хронічні діареї різного генезу

МЕТОДИ ЕФЕРЕНТНОЇ ТЕРАПІЇ

1. ЕКСФУЗІЙНІ ТА ЕКСКРЕТОРНІ:

Лікувальне кровопускання
Лімфодренування
Стимуляція екскреторної функції кишечника
Стимуляція екскреторної функції нирок
Стимуляція виділення травних соків
Стимуляція жовчовиділення
Стимуляція потовиділення

2. МЕМБРАННІ ТА ГРАВІТАЦІЙНІ:

Перитонеальний діаліз
Кишковий діаліз
Бронхоальвеолярний лаваж
Гемодіаліз
Мембранний плазмаферез
Гравітаційний плазмаферез
Каскадна фільтрація плазми
Криофільтрація плазми
Гемофільтрація (ультрафільтрація)
Гемодіафільтрація

3. СОРБЦІЙНІ:

Гемосорбція
Плазмосорбція
Лікворосорбція
Ентеросорбція
Вульнесорбція
Імуносорбція
Лімфодренування і лімфосорбція

4. КСЕНОПЕРФУЗІЙНІ:

Перфузія ксеноорганів
Перфузія зрізів ксеноорганів
Застосування ксеноклітин
Введення екстрактів органів

5. ОКИСЛЮВАЛЬНІ:

Гіпербарична оксигенація
Екстракорпоральна мембранна оксигенація
Непряме електрохімічне окислення крові

ЕНТЕРОСОРБЕНТИ - речовини і лікувальні препарати рослинного, мінерального або біотехнологічного походження, які здатні зв'язувати ендо- та екзогенні метаболіти, токсини, алергени і антигени, продукти мікробної життєдіяльності в травному каналі і сприяти їх виведенню з організму.

Вимоги до ентеросорбентів: нетоксичність, атравматичність, велика сорбційна ємність, відсутність десорбції вже відсорбованої речовини, сприятлива дія на секрецію і перистальтику, легка евакуація з кишок.

**ЕНТЕРОСОРБЕНТИ БІОТЕХНОЛОГІЧНОГО
ТА МІНЕРАЛЬНОГО ПОХОДЖЕННЯ**

СОРБЕНТ	ПОХОДЖЕННЯ	МЕХАНІЗМ ДІЇ
ДЕРЕВНЕ ВУГІЛЛЯ	Береза, Тополя, Липа (Хвойні не застосовуються)	Неселективна адсорбція
АКТИВОВАНЕ ВУГІЛЛЯ (карболен)	Деревне вугілля	Неселективна адсорбція
ГРАНУЛЬОВАНЕ ВУГІЛЛЯ СКЕ-П1, СКН-П2	Деревне вугілля на полімерній основі	Неселективна адсорбція
АВВМ - активовані вуглеволокнисті матеріали: Вацлен, Мединал Ваулен, Гастросорб, Белосорб-П ДВВС (диспергований волокнистий вуглецевий сорбент)	на основі вуглецевого жгутового волокна вуглецевий волокнистий матеріал "Дніпро-МН", АУТ-М +70% спирт, 0.2% сульфат цинку	Селективна адсорбція речовин низької (ендогенні інтокси- кації) і середньої (токсемія) молеку- лярної маси Вульнесорбція
ЕНТЕРОСГЕЛЬ	Гідрогель метил- кремнієвої кислоти	Неселективна адсорбція
БІЛА ГЛИНА	комплекс силікатів Al, Ca і Mg, отримують при очищенні каоліну	Неселективна адсорбція Радіопротекція
ХІТОЗАН	на основі хітину	Неселективна адсорбція
АЛОХОЛ	Активоване вугілля, сухі жовч, кропива і часник	Неселективна адсорбція Екскреція
ПОЛІФЕПАН	на основі гідролізного лігніну	Неселективна адсорбція
Барбара, Гірка сіль, Карловарська сіль	Сольові розчини	Неселективна іонообмінна дія

ПРИКЛАДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЇ НАЙВАЖЛИВИШИХ ПРИРОДНИХ ЕНТЕРОСОРБЕНТІВ

ХАРЧОВІ ВОЛОКНА	МІНЕРАЛЬНІ СОЛІ	БІЛА ГЛИНА
Справжні (походять із стінок рослинних клітин): клітковина, целюлоза, геміцелюлоза, пектини, лігнін, інулін. Неструктуровані полімери: гуми, камеді, слизи.	"Барбара", "Карловарська сіль", "Гірка сіль"	Силікати Al, Ca, Mg.
Висівки зернових, фрукти, зокрема яблука, вишні, полуниці, абрикоси, овочі: гарбуз, перець, корнеплоди моркви, буряка, капуста, насіння бобових, томати, гриби.		
Застосування. Фрукти та овочі в складі дієти, відвари з висівок та зерен злакових культур (овес, льон) 1:5 на воді. Пектинові пігулки до 12 (дітям 4) на добу після їжи, запивати водою.	1 г солі розчинюють в 0,5 л чистої води, теплий розчин пити вранці натще 1 раз на день протягом 15 днів.	15-20 г на півскланки води, розколоти, відстояти 10-20 сек. Випити натще.
Біологічна дія: Зв'язують і утримують у своїй структурі воду, що збільшує масу вмісту у кишках, прискорює кишковий транзит; утворюють матриці для бактерій товстої кишки для ферментування харчових волокон бактеріями; абсорбують жовчні кислоти, холестерин, що змінює концентрацію стероїдів у кишковому вмісті і холестерину в крові; йонообмінна і комплексоутворююча дія; адсорбування токсичних сполук ендogenous та екзогенного походження, циркулюючих імунних комплексів, радіонуклідів та видалення їх з організму.	Комплексоутворююча, хелатна дія. Застосовувати при алергічних реакціях, при хронічних аутоімунних захворюваннях, імунодефіцитних станах, ендо та екзогенних інтоксикаціях, синдромі хронічної втоми.	Адсорбуюча, комплексоутворююча, обволікаюча дія. Застосовувати при хронічних аутоімунних захворюваннях, імунодефіцитних станах, екзо- та ендогенних інтоксикаціях.

ГОМЕОПАТІЯ

(загальна схема дисципліни)

(homois + pathos) Hahnemann (1755-1843)

ВИСОКА ЕФЕКТИВНІСТЬ, БЕЗПЕЧНІСТЬ (ВІДСУТНІСТЬ ПОБІЧНИХ ЯВИЩ, АЛЕРГІЧНИХ РЕАКЦІЙ), ВИКЛЮЧНА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ЛІКУВАННЯ, НЕ ЗМІНЮЄ ЕНДОЕКОЛОГІЮ ОРГАНІЗМУ.

ПРИНЦИП ПОДІБНОСТІ

Similia similibus curantur.

Речовини/засоби, які викликають певні симптоми у здорових (**гомеопатичний лікарський патогенез**)^A, використовуються при тих же самих симптомах у хворих, але в малих дозах.

Лікування за принципом подібності:

- ♦ препарату і хворого (конституціональний підхід);
- ♦ препарату і захворювання (синдромальний підхід).

ЗАСТОСУВАННЯ ПОТЕНЦІЙОВАНИХ ПРЕПАРАТІВ

Гомеопатичні препарати, деякі з яких в нативному вигляді токсичні, готуються згідно зі специфічним **процесом потенціювання (динамізації)**, тобто ступінчастого розведення і струшування розчину (або розтирання нерозчинних речовин). Вони можуть бути мінерального, ботанічного, зоологічного, хімічного або мікробіологічного походження.

Потенції:

- ♦ **Низькі:** D12/C6 і менші — молекулярно-інформаційна дія.
- ♦ **Транзиторні:** D12/C6 - D24/C12 — інформаційно-молекулярна дія.
- ♦ **Високі:** D24/C12 і більші — інформаційна дія.

Найбільш вживані в Україні потенції: D3, C3, 6, 12, 30, 50, 100, 200, 1000.

^A • Суб'єктивні та об'єктивні симптоми реакції організму на лікарську речовину, прийняту у великій дозі;
• Особливості особи, яка чутлива до даної лікарської речовини.

Гомеопатія (*homois* - подібний; *pathos* - страждання) - це напрям в медицині, який використовує ліки в малих дозах, виготовлені із застосуванням методу потенціювання за законом подібності. В розумінні загальної медицини гомеопатія - це особлива форма регулюючої терапії, мета якої є вплив на процеси саногенезу за допомогою ліків, підібраних суто індивідуально (G.Kohler, 1988). Термін "гомеопатія" застосовується поряд з терміном "гомеотерапія".

Основним в гомеопатії є **принцип подібності**, за яким для лікування пацієнта застосовується мала доза тих лікарських речовин, які в великих дозах викликають у практично здорової людини симптоми, подібні ознакам захворювання, що лікується.

Подібне лікується подібним - Similia similibus curantur.

Так, якщо речовина в великій дозі викликає затримку стулу (як наприклад, *Orium*, або *Bryonia alba*), то в малій дозі їх можливо використовувати для лікування запору. Наприклад, для послаблюючої дії *Aloe* як безпосереднього подразника кишечника, необхідні відносно великі його дози. Якщо кишечник вже знаходиться у стані подразнення (як це відбувається при коліті), зцілення досягають застосуванням малих доз. Підвищення температури може супроводжуватись гіперемією обличчя, сухістю в роті, розширеними зіницями, тахікардією, відчуттям слабкості, що є характерним для дії *Belladonna*, яка і призначається за принципом подібності. Ртутні препарати в токсичних дозах уражують організм, пошкоджуючи більшість органів і систем, включаючи кишечник (виразковий коліт), тому в гомеопатії показанням для призначення ртуті є поноси різного походження. Йод подразнює дихальні шляхи, тому в гомеопатії призначається при бронхітах. Сірка в великих дозах викликає дерматити, тому в малих - призначається для їх лікування. *Secale cornutum* (Житні ріжки) у значній дозі викликає ураження зі спазмами судин, гангrenoю, тому в гомеопатії застосовується для лікування облітеруючого атеросклерозу. Аналогічно: *Durman* (*Stramonium*) і *Блекота* (*Hyoscyamus*) використовуються при гіперкінезах, а *Чемериця біла* (*Veratrum album*) - при психічних розладах.

- За походженням гомеопатичні ліки розподіляють на: ботанічні (біля 2000), мінеральні і хімічні (біля 200), зоологічні (біля 50) і мікробіологічні.

Для лікування пацієнтів використовуються надмалі дози гомеопатичних препаратів, виготовлених за спеціальною методикою потенціювання - специфічного процесу підсилення інформаційних властивостей препарату, що досягається шляхом ступінчастого розведення і струшування розчину (або розтирання нерозчинних речовин). Відсутність молекул в розчинах теоретично визначається при розведенні висхідної речовини у 1024 разів. Лікарський ефект ще більших розведень пояснюється інформаційною теорією пам'яті води або іншого розчинника. Ступені розведення препаратів називаються потенціями і умовно поділяються на низькі потенції (молекулярно-інформаційна дія); транзиторні (середні) потенції (інформаційно-молекулярна дія) і високі потенції (інформаційна дія).

- В гомеопатії індивідуалізація лікування сягає свого максимуму: вважається, що "кожна людина страждає на свою особисту хворобу", для визначення і лікування якої ставиться гомеопатичний лікарський діагноз.

Кожний, в тому числі лікувальний, фактор викликає в організмі людини певні зміни - ознаки "лікарської хвороби", вираженість і тривалість яких залежить від засобу та його дози, а також чутливості макроорганізму до цього засобу. Тому збірне поняття про дію великої дози лікарської речовини на людину - перелік хворобливих ознак - називається **патогенезом лікарського засобу**. Гомеопатичне знання про ліки (*Materia medica*) складається з лікарських патогенезів. Сукупність ознак, що складають лікарський патогенез, виявляється в гомеопатії, перш за все, методом **випробування препарату на практично здорових людях**.

При спостереженні за динамікою лікування захворювання лікар-гомеопат враховує закони К.Герінга (1800-1880), згідно з якими визначається ієрархічна і часова регресія патологічного процесу:

1. При лікуванні симптоми повинні переходити з більш важливого органа на менш важливий.

2. При лікуванні симптоми проходять в зворотньому порядку від свого виникнення.

3. При лікуванні симптоми виходять зсередини назовні і, стосовно висипань, звичайно закінчуються на ногах.

Гомеопатичні рецепти виписуються за наступним правилом:

- Пропис починається латинською назвою лікарського засобу в називному відмінку (Nominativus). Для рослин звичайно використовується родинна та видова назва. У випадку, коли в аптеці немає різновидностей рослини, може бути написана одна, загальноприйнята її назва.
- Далі, в тій самій строці, пишеться риска дробі, в числівнику якої ставиться число розведення і відповідні літери, що свідчать про шкалу і метод потенціювання, за якими потрібно виговити препарат: "C" або "CH" (centis Hahnemanni) - сотенні, або сотенні за Ганеманом; D або X - десятичні; K - сотенні за Корсаковим.
- Ліки можуть мати вигляд гранул, пігулок або розчинів, що позначається відповідно granulae (globulae), tabulettae і diillutae (guttas). Якщо препарат виготовлений в гранулах, gr.(glob.) можливо не писати. В знаменнику пишуть кількість грамів (мілілітрів) препарату.
- У сигнатурі вказується кількість гранул на прийом і режим вживання препарату пацієнтом. Гомеопатичні ліки не слід вживати після їди (інтервал не менше години), краще - натщесерце, за 15-30 хвилин до їди. Разова доза кладеться під язик і залишається там до повного розсмоктування. Звичайна доза 3-6 гранул, 6 крапель або 1 пігулка. Вона може бути зменшена. Кількість гранул має підпорядковане значення, оскільки дія ліків інформаційна і мова йдеться про потенцію препарату, а не кількість міліграмів речовини.

Приклад:

Veratrum album $\frac{200CH}{20,0}$

D.S. По 3 гранули через день, натще (за 20 хвилин до їжі).

Історично склалося, що гомеопатичні рецепти не використовують слова "Recipe" і родового відмінка препарату, а вживають його називний відмінок. Найвірогідніше, це пов'язано з тим, що в гомеопатичних засобах кількість міліграмів речовини не має того абсолютного значення, як у фармакологічних препаратах. Тому прописується цілісна біофізична властивість в певній потенції. "D.S." використовуються як у загальному пропису.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГОМЕОПАТІЇ

При гострих патологічних процесах	Попередження розвитку процесу на ранніх стадіях, потенціювання других видів терапії (в першу чергу, антиінфекційної), зменшення ризику її негативного впливу на організм.
При хронічних процесах	Стимуляція конституціональних реакцій організму в період ремісії захворювання: корекція нейроендокринного фону, системи імунітету, психосоматичних реакцій. Зменшення вираженості загострення процесу, як фактор протирецидивної терапії. Для корекції і зменшення ризику ускладнень від замісної терапії ендокринними препаратами. Для стимуляції захисних реакцій організму при пухлинному процесі, зменшення наслідків хіміотерапії.
При серопротекції і серотерапії	Підвищення ефективності прищепних заходів, зменшення ризику алергічних і токсичних ускладнень.
В дитячому віці	Для нормалізації вікових обмінних процесів, попередження алергічних реакцій, стимуляції загальної резистентності та імунітету.
У дорослих і людей похилого віку	Для корекції нейроендокринного фону, стимуляції імунітету, зменшення функціональних перенавантажень, попередження хвороб старіння.

**НАЙВАЖЛИВІШІ ГОМЕОПАТИЧНІ ПРЕПАРАТИ ПРИ ГОСТРИХ
РЕСПІРАТОРНИХ ЗАХВОРЮВАННЯХ (ГРЗ)
(СИНДРОМАЛЬНИЙ ПІДХІД)**

Назва препарату	Клінічні ознаки										Перебіг ГРЗ
	Гіпер-термія	Тахікар-дія	Гіпер-гідроз	Міалгія	Головний біль	Гіперемія обличчя	Рино-рея	Біль в горлі	Кашель	Психоемоційні симптоми	
Aconitum	++	++	—	++	+	+	±	±	±	Збудження, страх	Бурхливий початок, інтенсивні симптоми
Belladonna	++	++	++	+	++	++	+	+	+	Дратівливість	Швидкий розвиток симптомів, можливі фебрильні судоми та розлади свідомості
Eupatorium	+	+	±	++	+	+	+	++	++	Відчуття «розбитості»	Поступовий розвиток симптомів
Ferrum phosphoricum	++	++	++	±	+	±	+	+	+	Тривожність	Поступовий розвиток симптомів
Gelsemium	+	+	±	±	++	±	++	++	++	Апатичність	Поступовий розвиток симптомів

Вибирається препарат, який має найбільшу подібність до наявного симптомокомплексу у конкретного хворого:

++ різко виражений симптом; + симптом проявляється чітко; ± -симптом непостійний; — симптом відсутній.

НАЙВАЖЛИВІШІ ГОМЕОПАТИЧНІ ПРЕПАРАТИ ДЛЯ ПЕДІАТРИЧНОЇ ПРАКТИКИ (КОМПЛЕМЕНТАРНА ТЕРАПІЯ)

КИШКОВА КОЛІКА (МЕТЕОРИЗМ) У ГРУДНОМУ ВІЦІ

Chamomilla (коліка супроводжується вираженим психомоторним збудженням); **China** (астенічність, виражене здуття живота); **Nux vomica** (кишкова коліка, пов'язана з відхиленнями у дієті дитини або матері при грудному вигодовуванні).

ХАРЧОВА АЛЕРГІЯ У ДІТЕЙ

Calcarea carbonica (алергія на коров'яче молоко з симптомами шлунково-кишкових розладів та шкірними висипаннями); **Apis** (харчова алергія з "бурним проносом", можливі уртикарні висипання); **Arsenicum album** (симптоми диспепсії, шкірні висипання екзематозного характеру).

УТРУДНЕНА ДЕНТАЦІЯ (ПРОРІЗУВАННЯ ЗУБІВ)

Chamomilla (виражена дратівливість, можливий пронос); **Ferrum phosphoricum** (дентація супроводжується лихоманкою, проносом); **Calcarea phosphorica** (пізніє прорізування зубів).

ГОСТРІ РЕСПІРАТОРНІ ЗАХВОРЮВАННЯ

Див. попередню таблицю.

ДИТЯЧІ ІНФЕКЦІЇ (КІР, КРАСНУХА, ІНФЕКЦІЙНИЙ ПАРОТИТ, ВІТРЯНА ВІСПА, СКАРЛАТИНА, КАШЛЮК)

Aconitum, Belladonna, Bryonia, Pulsatilla, Thuja (для стимуляції захисних реакцій організму).

ЗАПОБІГАННЯ УСКЛАДНЕНЬ ПРИ ВАКЦИНАЦІЇ

Thuja, Silicea та ін.

ДЛЯ НОРМАЛІЗАЦІЇ ВІКОВИХ ОБМІННИХ ПРОЦЕСІВ

Calcarea carbonica ("конституціональний засіб" для крупних дітей з великою головою і довго не заростаючими тім'ячками, наявність харчової алергії, схильність до шкірних висипань, збільшення лімфовузлів); **Calcarea phosphorica** (рахіт, пізніє прорізування зубів, астенічність); **Silicea** (недоношені діти, уповільнений розвиток, малий зріст та маса тіла, погана переносимість щеплень); **Sulphur** (знижена реактивність, шкірні висипання).

АНТИГОМОТОКСИЧНІ ПРЕПАРАТИ

(ГОМОТОКСИКОЛОГІЯ - ТОКСИКОЛОГІЯ ЛЮДИНИ)

Їх використання базується на концепції гомотоксичних фаз власних захисних реакцій організму, що являють собою структурно - часові утворення, які виникають в організмі у відповідь на дію шкідливих токсичних агентів (екзогенних, чи ендогенних) - так званих гомотоксинів (Н. Reckeweg, 1955, 1980).

1. Фаза екскреції - може розглядатись як намагання організму звільнитись від гомотоксинів шляхом підсилення діяльності власних механізмів екскреції. До них відносяться потовиділення, діарея, блювота, кашель, нежить, шкірні висипи, підсилене утворення слизу, підвищена сльозоточивість, збільшені слино-, жовчо- та сечовиділення.

2. Фаза запалення (реакції) - екстремально підсилене виведення гомотоксинів з організму за рахунок гострого ексудативного запалення. Симптоми цієї фази - rubor, calor, tumor, dolor et functio laesa. В більшості випадків супроводжується лихоманкою і болем.

3. Фаза депонування - виникає у тому випадку, коли механізми, які діяли у фазах екскреції та запалення зазнали невдачі. Токсичний агент уже не може бути видалений з організму, відкладається в тканинах. Виникає нестійка рівновага між шкідливою дією токсину і захисними реакціями організму. Клінічні прояви цього стану: хронічні (рецидивуючі) запальні процеси, лімфаденіт, гіперплазія мигдаликів, гіперплазія слизової оболонки, спленомегалія, гепатомегалія, гіперкератоз.

4. Фаза імпрегнації - це процес фіксації чужорідної речовини в тканині. Для неї характерна латентність. Під час її розвитку гомотоксини проникають всередину клітин, пошкоджуючи при цьому клітинні структури і ферментні системи. Клінічні прояви цієї фази: ревматичні вузли, подагричні відкладення у суглобах, амілоїдоз, гемосидероз, пневмоконіоз, силікоз, "легені курця".

5. Фаза дегенерації - зумовлене гомотоксинами руйнування внутрішньоклітинних структур з накопиченням продуктів дегенерації. Спеціалізовані клітини заміщуються малодиференційованими фібробластоподібними елементами. Типові приклади - цироз і склероз.

6. Фаза дедиференціації (новоутворення) - подальші патологічні зміни в бік недиференційованих, неспеціалізованих клітинних форм, вихід їх з-під контролю. Прикладами є доброякісні і злоякісні пухлини.

► Загальні приклади фаз гомотоксикозу наводяться нижче.

"Біологічний бар'єр" - проходить між фазами депонування та імпрегнації, - це межа між станом, при якому ще можлива саморегуляція і самозцілення організму, і станом колапсу механізмів саморегуляції.

Мета антигомотоксичної терапії - стимуляція і підтримання власних реакцій і опірності організму.

Застосування антигомотоксичної терапії недоцільне, коли можливості власних захисних механізмів в організмі хворого вичерпані - це так звана блокада (колапс) механізмів саморегуляції.

У кожному конкретному випадку певний антигомотоксичний препарат і форма його використання підбирається за принципами гомеопатії (синдромальний підхід) на основі сучасної діагностики.

За теперішнього часу випускаються три основні групи антигомотоксичних препаратів:

1) гомеопатичний одиночний препарат в одній потенції (розведенні) або декількох потенціях (серія потенцій в одному препараті); 2) комплексний препарат у вигляді суміші декількох гомеопатичних препаратів кожен з яких має індивідуальну потенцію (розведення); 3) комплексні препарати у вигляді суміші декількох гомеопатичних препаратів, кожен з яких в серії потенцій (розведень).

Приклади фаз гомотоксикозу

Система органів	Гуморальні фази		Фази матриксу		Клітинні фази	
	екскреції	запалення	депонування	імпрегнації	дегенерації	дедиференціації
Шкіра	потовиділення	вугрі	пігментні плями	алергія	склеродермія	меланома
Нервова система	порушення концентрації	менінгіт	церебральний склероз	мігрень	хвороба Альцгеймера	гліосаркома
Опорно-руховий апарат	біль у суглобі	епікондиліт	екзостоз	хронічний поліартрит	спонділоз	саркома, хондрома
Дихальні шляхи	кашель, мокрота	бронхіт гострий	силікоз, легені курця	хронічний (обструктивний) бронхіт	бронхоектаз, емфізема	карцинома бронхів
Серцево-судинна система	функціональні серцеві порушення	ендо-, пері-і міокардит	ІХС	серцева недостатність	інфаркт міокарда	ендотеліома
Травний тракт	печія	гастроентерит, гастрит	гіперпластичний гастрит	хронічний гастрит	атрофічний гастрит, цироз печінки	карцинома шлунка, прямої кишки
Сечостатева система	поліурія	інфекція сечовидільних шляхів	сольовий діатез	хронічні інфекції сечовидільних шляхів	сечокам'яна хвороба, зморщена нирка	карцинома
Кров	ретикулоцитоз	лейкоцитоз, нагноєння	поліглобулія, тромбоцитоз	порушення агрегації	анемія, тромбоцитопенія	лейкемія
Лімфатична система	лімфатичний набряк	лимфангіт, тонзиліт, лімфаденіт	збільшення лімфатичних вузлів	недостатність лімфатичної системи	фіброз, склероз	лімфома, ходжкінські - неходжкінські лімфоми
Обмін речовин	зсув рівноваги електролітів	порушення ліпідного обміну	подагра, ожиріння	метаболічний синдром	сахарний діабет	блокада реакцій
Гормональна система	клубок у горлі	тіреоїдит	струма, аденома	тіреотоксикоз, непереносимість глюкози	кліматеричні порушення	карцинома щитоподібної залози
Імунна система	схильність до інфекцій	ослаблений імунітет, гостра інфекція	слабкість реакцій	аутоімунні захворювання, недостатність функцій імунної системи, хронічні інфекції	СНІД	реакції заблоковані
Психіка	Збудження	Реакція	Фіксація	Хроніфікація	Дефіцит	Розщеплення
	функціональне психічне порушення, "нервозність"	реактивні депресивні стани, гіперкінетичний синдром	психосоматичні явища, неврози, фобії, невротична депресія	ендогенна депресія, психоз, фобічний невроз, органічний психосиндром	шизофренічні дефектні стани, слабоумство	манія, кататонія
Часові критерії	Секунди, хвилини, години	Хвилини, години, дні	Дні, тижні, місяці	Місяці, роки	Роки, десятиліття	Десятиліття

БІОЛОГІЧНИЙ БАРЕ'ЄР

Дія антигомотоксичних препаратів на фази гомотоксикозу.

Гуморальні фази		Фази матриксу		Клітинні фази	
екскреції	запалення	депонування	імпрегнації	Дегенерації	дедиференціації
1 Спеціальні препарати					
2 Гомакорди					
		3 Нозоди			
		4 Каталізатори			
		5 Суїс-органні препарати			
6 Композитні препарати					

1. **Спеціальні препарати** включають в себе **реакційні засоби**, які безпосередньо стимулюють захисні сили організму і являють собою звичайні гомеопатичні речовини (Apis, Belladonna, Gelsemium і т.п.); та **органотропні засоби** - гомеопатичні речовини, тропні до певних органів, які підтримують і оптимізують їх функції (Lycorodium - печінки, Palladium - яєчників і т.п.); Це такі комплекси як Кралонін, Енгістол, Грип-Хеель, Траумель С, та ін.

2. **Гомакорди** - містять кожний з компонентів одночасно в низьких, середніх і високих потенціях, тобто у вигляді збалансованого сполучення (акорду) потенцій. Діють як при хронічних (високі потенції), так і при гострих (низькі потенції) фазах захворювання. Це - Нукс воміка-гомакорд, Ігнація-гомакорд та ін.;

3. **Нозоди** - це препарати, приготовлені гомеопатичним методом з патологічно змінених органів (чи частин органів) людини чи тварин, а також з вбитих культур різних мікроорганізмів, продуктів розпаду органів або рідин тіла. Нозоди - сприяють виведенню гомотоксинів, депонованих після перенесених захворювань, або локалізованих у відповідному органі; при захворюваннях, викликаних відповідним збудником; чи перебігають з подібними симптомами. За допомогою нозода активуються заблоковані захисні реакції захворювань у 4, 5, 6-й фазах гомотоксикоза. Наприклад, Стрептококус-нозод-ін'ель - при ревматичних захворюваннях, Грип-нозод-ін'ель - при постгрипозних ускладненнях.

4. **Каталізатори** - каталізатори циклу лимонної кислоти усувають блокаду ферментів, вітамінів, мікроелементів на різних етапах окислювально-відновних процесів організму - цикл Кребса, дихальний ланцюг та ін. (Coenzym A, Acidum citricum, Ubichinonum, Adenosinum-5-triphosphat, Zincum metallicum, Acidum ascorbinicum).

5. **Суїс-органні препарати** - діють безпосередньо на гомологічний орган, сприяють фізіологічній регенерації всіх структурних елементів органа (Cartilago suis - суглобного хряща, Hepar suis - гепатоцитів, Cor suis - міокарда і т.п.); виготовляються з тканин ембріона свині чи молодого поросенят (за принципом подібності їх тканин із тканинами людини).

6. Композитні препарати - засоби із широким спектром лікувального впливу і високою терапевтичною активністю. У своєму складі вони містять усі вищенаведені препарати. Це - Ехінацея композитум, Церебрум композитум Н та ін.

Антигомотоксична терапія в залежності від фази гомотоксикозу.

У **фазу екскреції** бажана діяльності власних механізмів екскреції, тому тут підходять конституціональні гомеопатичні засоби. Подібні процеси ні в якому разі не повинні придушуватися, тому що це може призвести до реінтоксикації.

У **фазу запалення** необхідна оптимізація реакцій організму, тому призначають, звичайні комплексні антигомотоксичні препарати, наприклад, при грипі - Грп-Хеель, ангіні - Ангін-Хеель С і т.д. Запальний процес необхідний для дезінтоксикації організму. Протизапальні, жарознижуючі препарати, антибіотики і кортикостероїди повинні застосовуватися раціонально й обгрунтовано.

У **фазу депонування** в схеми лікування вводять препарати, що активізують виведення гомотоксинов (дренаж). Наприклад, при гіпертрофії мигдаликів - Лімфоміозот; хронічному риніті і синуситі - Еуфорбіум композитум назентропфен С і т.д.

У **фазу імпрегнації** необхідно відновлення ферментних систем, регенерації клітин і тканин, виведення абсорбованих у матриксі токсинів, які блокують функціонування клітин. Тому застосовують препарати, що містять у своєму складі нозоди, суїс-органні компоненти, каталізатори, а також проводять ступінчасту аутогемотерапію. Такий підхід дозволяє запобігти переходу захворювань у фази дегенерації і дедиференціації. Приклади: алергія - Лімфоміозот + Хепель; хронічний риніт - Еуфорбіум композитум назентропфен С + Мукоза композитум; хондропатія - Цель Т + Дискус композитум; недостатність лімфатичної системи - Лімфоміозот + Ескулюс композитум і т.д.

У **фазі дегенерації** треба як можна активніше гальмувати її прогресування і зберегти чи поліпшити якість життя пацієнта. Тому до прямого препарату для певного органа додатково призначаються: комплексні каталізатори Коензим композитум і Убіхінон композитум, дренажні препарати загальної дії - Лімфоміозот, Галіум-Хеель, Псоринохеель Н, Тиреоїдеа композитум і органотропні препарати - Гепар композитум, Нукс воміка-гомакорд, Солідаго композитум С, Мукоза композитум і т.д.

У **фазі дедиференціації** необхідно застосовувати весь арсенал засобів сучасної медицини. Антигомотоксичні препарати дозволяють ефективно знижувати інтоксикацію за допомогою дренажних препаратів, підтримувати енергетичні процеси за допомогою комплексних каталізаторів, корегувати імуносупресію імунотулюючими препаратами, а в цілому - підвищувати якість життя. Те ж можна сказати і про застосування антигомотоксичних препаратів при підготовці до хіміо- і променевої терапії, а також після - для усунення побічних ефектів і ускладнень.

Антигомотоксичні препарати

Найменування препарату, форма випуску	Основні показання	Склад
Агнус Космоплекс С Свічки №12	При білях (Fluor albus) у жінок, незалежно від віку. Для посилення секреції слизу й інших виділень - зокрема гнійних - з носа (риніти), носових пазух (синусити) і бронхів (наприклад при бронхостазах).	1 свічка містить: Lilium tigrinum Д4, Agnus castus Д3, Kreosotum Д6, Hepar sulfuris Д10, Hydrastis Д6, Mezereum Д4, Argentum nitricum Д6, Acidum carbonicum Д8, Conium Д4, Echinacea angustifolia Д2, Thuja Д2, Alumina Д10 по 11 мг.
Ангін-Хеель С Таб. №50	Гострі і хронічні інфекційно-запальні захворювання горла (ангіна, тонзиллярний абсцес, хронічний тонзиліт, гіпертрофія мигдаликів).	У 1 таблетці: Hydrargirum bicyanatum Д8, Phytolacca Д4, Apis mellifica Д4, Arnica Д4 по 30 мг, Hepar sulfuris Д6, Dulcamara Д4, Belladonna Д4 по 60 мг.
Ангіо-ін'єль Амп. №5	Порушення коронарного кровообігу, ішемічна хвороба серця, стенокардія (в т. ч. вертеброгенного походження), ретоксичне ослаблення міокарда, гіпертензія, вегето-судинна дистонія.	У 1,1 мл: Acidum formicicum Д10, Acidum formicicum Д30, Acidum formicicum Д200, Asclepias tuberosa Д10, Asclepias tuberosa Д30, Asclepias tuberosa Д200, Cactus Д10, Cactus Д30, Cactus Д200, Castoreum sibiricum Д10, Castoreum sibiricum Д30, Castoreum sibiricum Д200, Crataegus Д10, Crataegus Д30, Crataegus Д200, Plumbum jodatum Д10, Plumbum jodatum Д30, Plumbum jodatum Д200 по 0,1 мкл, Glonoinum Д10, Glonoinum Д30, Glonoinum Д200, Spigelia Д10, Spigelia Д30, Spigelia Д200 по 0,2 мкл.
Бронхалис-Хеель Таб. №50	Бронхіти, включаючи катаральний бронхіт курця.	У 1 таблетці: Belladonna Д4, Sticta Д4, Tartarus stibiatus Д4, Kreosotum Д5, Ipecacuanha Д4, Lobelia inflata Д4 по 30 мг, Hyoscyamus Д4, Bryonia Д4 по 60 мг.
Вертігохеель Крап. 30 мл	Запаморочення різної природи (особливо в результаті атеросклерозу).	100 г містять: Cocculus Д4 70м, Conium Д3, Ambra Д6, Petroleum Д8 по 10 г.
Вібуркол Свічки №12	Прості інфекції у дітей (ГРВІ), функціональні розлади ШКТ (коліки, метеоризм), стани збудження, в т. ч. під час прорізування зубів, отити, цистити, не виношування вагітності в ранні терміни.	У 1 свічці: Chamomilla Д1, Belladonna Д2, Dulcamara Д4, Plantago major Д3 по 1,1 мг, Pulsatilla Д2 2,2 мг, Calcium carbonicum Hahnemanni Д8 4,4 мг.

Галіум-Хеель Крап. 30 мл	Активізація неспецифічних захисних механізмів, особливо при хронічних захворюваннях.	100 мл містять: Galium aparine Д3, Galium album Д3 по 4мол, Sedum acre Д3, Sempervivum tectorum Д4, Clematis Д4, Thuja Д3, Caltha palustris Д3, Ononis spinosa Д4, Juniperus communis Д4, Hedera helix Д4, Betula alba Д2, Saponaria Д4, Echinacea angustifolia Д5, Calcium fluoratum Д8, Phosphorus Д8, Aurum metallicum Д10, Argentum Д8, Apis mellifica Д12, Acidum nitricum Д6, Pyrogenium Д6 по 5 мкл, Urtica urens Д3 2 мкл. на 35 % спиртовому розчині.
Гастрікумель Таб. №50	Гострий і хронічний гастрити, печія, метеоризм.	У 1 таблетці: Argentum nitricum Д6, Arsenicum album Д6 по 30 мг; Pulsatilla Д4, Nux vomica Д4, Carbo vegetabilis Д6, Antimonium crudum Д6 по 60 мг.
Гепар композитум Амп. №5	Гострі і хронічні захворювання печінки, жовчного міхура (гепатит, цироз, холецистит, холангіт), застійні явища у системі воротної вени.	У 2,2 мл : Vitamin B12 Д4, Hepar suis Д8, Duodenum suis Д10, Thymus suis Д10, Colon suis Д10, Vesica fellea suis Д10, Pankreas suis Д10, China Д4, Lycopodium Д4, Chelidonium Д4, Carduus marianus Д3, Histamin Д10, Sulfur Д13, Avena sativa Д6, Feltauri Д8, Natrium xalaceticum Д10, Acidum a-ketoglu-taricum Д10, Acidum DL-malicum Д10, Acidum fumaricum Д10, a-liponsaure Д8, Orotsaure Д6, Cholesterinum Д10, Calcium carbonicum Hahnemanni Д28, Taraxacum Д4, Cynara scolymus Д6, Veratrum Д4 по 22 мкл.
Гінекохеель Крап. 30 мл	Гострі, хронічні запальні і функціональні захворювання жіночої статеві сфери (аднексит, ендометрит, дисменорея і ін.)	У 100 мл : Apis mellifica Д4, Ammonium bromatum Д4, Lilium tigrinum Д4, Aurum jodatum Д12, Crabro vespa Д4, Helonias dioica Д4, Palladium Д12, Platinum metallicum Д12, Naja tripudians Д12 по 10 мл, Melilotus officinalis Д3, Viburnum opulus Д2 по 5 мл.
Графітес Космоплекс С Крап. 30 мл	Проблеми з функціонуванням шкіри і її похідних (волосся, нігтів), наприклад, при aspe vulgaris, слабкому кровопостачанні шкіри з ознаками раннього старіння, при схильності до екземи, випаданню волосся (алопеції), ламкості нігтів.	У 100 мл: Sulfur Д8, Aesculus Д2, Pix liquida Д6, Lycopodium Д6, Antimonium crudum Д10, Graphites Д10, Acidum arsenicosum Д8, Psorinum Д15, Arnica Д4, Thallium sulfuricum Д16, Selenium Д10, Ignatia Д6, Thuja Д2, Articum lappa Д3, Ledum Д3, Histamine Д10, L-cysteine Д4, Fumaric acid Д8, 2-jxoglutaric acid Д8, Cutis suis Д8, Embryo suis Д6 по 1 мл.

<p>Грип - нозод-ін'єль Амп. №5</p>	<p>Ускладнення після грипу, наприклад хронічний полісинусит, астматоїдні захворювання, тривала (затяжна) хрипота, ревматичні захворювання з більш-менш частими болями (грипозний ревматизм), виснаження і стомлюваність, захворювання серця, порушення кровообігу, почуття розбитості в кінцівках, часто зв'язане з м'язовими болями, головні болі, озноб, а також нічне потіння й ін; загальна схильність до ожиріння (у тому числі в дітей), викликана зниженою функцією щитовидної залози. Схильність до хронічно рецидивуючих застуд. Профілактично: з метою активної імунізації.</p>	<p>У 1,1 мл: Influenzinum-Nozode Д10, Influenzinum-Nozode Д30, Influenzinum-Nozode Д200 по 0,367 мл.</p>
<p>Грип-Хеель Таб. №50</p>	<p>Грип та інші риновірусні інфекції, а також їхні ускладнення (ангіна, отит, трахеїт, бронхіт і т. ін.)</p>	<p>У таблетці: Aconitum Д4 120 мг, Bryonia Д4, Lachesis Д12 по 60 мг; Eupatorium perfoliatum Д3, Phosphorus Д5 по 30 мг.</p>
<p>Дискус композитум Амп. №5</p>	<p>Остеохондроз. Хвороби суглобів (хронічні артрити й артрози), особливо невралгічні і ревматичні процеси в ділянці хребетного стовпа.</p>	<p>У 2,2 мл : Vitamin C Д6 5 мл, Vitamin B1 Д6, Vitamin B2 Д6, Vitamin B6 Д6 по 1 мл, Nicotinsaureamid Д6 3 мл, Discus intervertebralis suis Д8, Funiculus umbilicalis suis Д6, Cartilago suis Д8, Medulla ossis suis Д10, Embryo suis Д10, Glandula suprarenalis suis Д10, Pulsatilla Д6, Mercurius praecipitatus ruber Д10, Sulfur Д28, Cimicifuga Д4, Ledum Д4, Gnaphalium polycephalum Д3, Colocynthis Д4, Secale cornutum Д6, Argentum Д10, Zincum metallicum Д10, Cuprum aceticum Д6, Aesculus Д6, Medorrhinum Д8, Ranunculus bulbosus Д4, Ammonium muriaticum Д8, China Д4, Kalium carbonicum Д6, Sepia Д10, Acidum picricum Д6, Berberis Д4, Silicea Д4, Calcium phosphoricum Д10, a-Liponsaure Д8, Natrium oxalaceticum Д6, Nadid Д6, Coenzym A Д10 по 2,2 мкл.</p>
<p>Енгістол Таб. №50</p>	<p>Активация неспецифических защитных механизмов организма при острых и хронических инфекционных заболеваниях бактериальной или вирусной природы.</p>	<p>У таблетці: Vincetoxicum Д6, Vincetoxicum Д10, Vincetoxicum Д30 по 75 мг, Sulfur Д4, Sulfur Д10 по 37,5 мг.</p>

Ескулюс композитум Крап. 30 мл	Стимуляція захисних механізмів при периферичних порушеннях кровообігу, наприклад, ноги курця, кульгавість, що переможується, облітеруючий ендартеріїт, артеріосклероз, слоновість, пролежні, холестеринемія, дисменорея, глухота, постемболічні порушення кровообігу, лімфатизм, постінсультні і постінфарктні стани.	100 мол містить: Aesculus Д1 10 мол, Secale cornutum Д3, Viscum album Д2, Tabacum Д10, Solanum nigrum Д6, Arnica Д3, Echinacea angustifolia Д2, Baptisia Д4, Rhustoxicodendron Д4, Cuprum Д13, Ruta Д4, Dulcamara Д4, Colchicum Д4, Barium iodatum Д6, Hamamelis Д4, Apis mellifica Д4, Acidum benzoicum Д4, Eupatorium cannabinum Д3, Arteria suis Д10, Natrium pyruvicum Д8 по 1 мол на 35% спиртовому розчині.
Еуфорбіум композитум назентропфен С Спрей 20 мл	Захворювання ЛОР-органів (риніти різноманітного генезу, в тому числі алергічні, аденоїди, гострі і хронічні синусити, отити, евстахеїти і ін.)	У 100 мл: Euphorbium Д4, Pulsatilla Д2, Luffa operculata Д2, Mercurius bijodatus Д8, Mucosa nasalis Д8, Hepar sulfuris Д10, Argentum nitricum Д10, Sinusitis-Nosode Д13 по 1 мл.
Ехінацея композитум Амп. №5	Запальні процеси різноманітного ступеня тяжкості і локалізації (шкірні захворювання, хвороби органів дихання, травлення та ін). Лихоманковий, септичний, токсичний синдроми при бактеріальних і вірусних інфекціях.	У 2,2 мл: Echinacea angustifolia Д3, Aconitum Д3, Sanguinaria Д4, Sulfur Д8, Baptisia Д4, Lachesis Д10, Bryonia Д6, Eupatorium perfoliatum Д6, Pulsatilla Д8, Hydrargyrum bichloratum Д8, Thuja Д8, Grippe-Nosode Д13, Phosphorus Д8, Cortison-acetat Д13, Streptococcinum Д18, Staphylococcinum Д18, Phytolacca Д6, Pyrogenium Д198, Zincum metallicum Д10, Gelsemium Д6, Hepar sulfuris Д10, Rhus toxicodendron Д4, Arnica Д4, Acidum arsenicosum Д8, Argentum nitricum Д8, Euphorbium Д6 по 22 мкл.
Ігнація-гомакорд Крап. 30 мл	Депресія, особливо екзогенного походження; парадоксальні симптоми, істерична афонія.	У 100 мл: Ignatia Д4, Ignatia Д10, Ignatia Д30, Ignatia Д200, Moshchus Д6, Moshchus Д30, Moshchus Д200 по 0,5 мл.
Клімакт-Хеель Таб. №50	Клімактеричні порушення	У таблетці: Sanguinaria Д3, Sepia Д4, Sulfur Д4, Ignatia Д4, Cedron Д4 по 30 мг, Stannum Д12 60 мг, Lachesis Д12 90 мг.
Кор композитум Амп. №5	Порушення коронарного кровообігу після інфаркту міокарда, слабкість серцевої м'язи, серцева недостатність, облітеруючий ендартеріїт, артеріальна гіпертонія, гастро-кардіальний синдром, серцева аритмія, стенокардія, емфізема, спортивне серце, схильність до набряку легень.	У 2,2 мл: Cor suis Д8, Hepar suis Д8, Crataegus Д6, Arnica Д4, Ignatia Д6, Arsenicum album Д8, g-Strophanthin Д8, Naja tripudians Д10, Ranunculus bulbosus Д6, Cactus Д3, Glonoinum Д4, Kalium carbonicum Д4, Kalmia Д4, Spigelia Д10, Carbo vegetabilis Д18, Natrium oxalaceticum Д8, Acidum a-ketoglutaricum Д8, Acidum fumaricum Д8, Acidum DL-malicum Д8, Acidum sarcolacticum Д6 по 22 мкл.

<p>Коензим композитум Амп. №5</p>	<p>Регулювання тканинного обміну при інтоксикаціях та інших станах, що супроводжуються порушенням окислювально-відновних процесів в організмі (гіпоксія), фізичне і психічне виснаження тощо.</p>	<p>У 100 мл: Vitamin C Д6 5 мл, Vitamin B1 Д6, Vitamin B2 Д6, Vitamin B6 Д6 по 1 мл, Nicotinamid Д6 3 мл, Acidum cis-aceticum Д8, Acidum citricum Д8, Acidum fumaricum Д8, Acidum a-ketoglutaricum Д8, Acidum DL-malicum Д8, Acidum succinicum Д8, Barium oxalsuccinicum Д10, Natrium oxala-ceticum Д6, Natrium pyruvicum Д8, Cystein Д6, Pulsatilla Д6, Hepar sulfuris Д10, Sulfur Д10, Adenosintri-phosphat Д10, Nicotinamid-adenin-dinucleotid Д8, Manganum phosphoricum Д6, Magnesiumorotat Д6, Cerium oxalicum Д8, Coenzym A Д8, α-Liponsaure Д6, Beta vulgaris rubra Д4 по 1 мл.</p>
<p>Кралонін Крап. 30 мл</p>	<p>Старече серце, наслідки ушкоджень серцевого м'яза, неврогенные серцеві порушення, серцеві болі (ішемічного характеру).</p>	<p>У 100 мл: Crataegus 70 мл; Spigelia anthelmia Д2, Kaliumcarbonicum Д3 по 1 мл</p>
<p>Лімфоміозот Крап. 30 мл</p>	<p>Хронічні запальні або гіпертрофічні процеси лімфоїдної тканини, алергізація організму. Набряки різноманітного походження. Лімфоедеми.</p>	<p>У 100 г: Myosotis arvensis Д3, Veronica Д3, Teucrium scorodonia Д3, Pinus silvestris Д4, Gentiana lutea Д5, Equisetum hiemale Д4, Sarsaparilla Д6, Scrophularia nodosa Д3, Juglans Д3, Calcium Phosphoricum Д12, Natrium sulfuricum Д4, Fumaria officinalis Д4, Lev thyroxin Д12, Aranea diadema Д6 по 5 г, Geranium Robertianum Д4, Nasturtium aquaticum Д4, Ferrum jodatum Д12 по 10 г.</p>
<p>Момордика композитум Амп. №5</p>	<p>При панкреатитах і порушеннях функції підшлункової залози</p>	<p>У 2,2 мл: Momordica balsamina Д6, Jodum Д8, Podophyllum Д6, Mercurius solubilis Hahnemanni Д8, Ceanothus americanus Д6, Carbo vegetabilis Д10, Lycopodium Д6, Lachesis Д10, Mandragora Д8, Argentum nitricum Д12, Veratrum Д4 по 22 мкл.</p>
<p>Мукоза композитум Амп. №5</p>	<p>Стимуляція захисних сил при хворобах слизових оболонок і катарах різних типів і локалізації, у т.ч. ШКТ із виразками і без виразок, в області верхніх і нижніх відділів дихальних шляхів, сечівника і кон'юнктиви.</p>	<p>У 2,2 мл: Mucosa naris suis Д8, Mucosa oris suis Д8, Mucosa pulmonis suis Д8, Mucosa oculi suis Д8, Mucosa vesicae felleae suis Д8, Mucosa vesicae urinariae suis Д8, Mucosa pilori suis Д8, Mucosa duodeni suis Д8, Mucosa oesophagi suis Д8, Mucosa jejuni suis 8, Mucosa ilei suis Д8, Mucosa coli suis Д8, Mucosa recti suis Д8, Mucosa ductus choledochi suis Д8, Ventriculus suis Д8, Pankreas suis Д10, Argentum nitricum Д6, Belladonna Д10, Oxalis acetosella Д6, Anacardium Д6, Phosphorus Д8, Lachesis Д10, Ipecacuana Д8, Nux vomica Д13, Veratrum Д4, Pulsatilla Д6, Kreosotum Д10, Sulfur Д8, Natrium oxalaceticum Д8, Colibacillinum Д28, Condurango Д6, Kalium bichromicum Д8, Hydrastis Д4, Mandragora Д10, Momordica balsamina Д6, Ceanothus Д4 по 22 мкл.</p>

Мулімен Крап. 50 мл	Спастична параметріопатія, менструальні розлади, порушення настрою.	У 100 г : Agnus castus Д3, Cimicifuga Д4, Ambra Д4, Hypericum Д3, Urtica Д3, Sepia Д8, Calcium carbonicum Hahnemanni Д8, Kalium carbonicum Д4, Gelsemium Д4 по 11,11 г.
Нагельмікоз-нозод - ін'єль Амп. №5	Картини захворювань, симптоматично зв'язаних зі шкірними проявами, а також власне захворювання шкіри; мікоз нігтів і дерматомікоз; випадання волосся.	У 1,1 мл: Nagelmykose-Nosode Д12, Nagelmykose-Nosode Д30, Nagelmykose-Nosode Д200 по 0,367 мл.
Нервохеель Таб. №50	Психосоматичні порушення, клімактеричні неврози.	У таблетці: Acidum phosphoricum Д4, Ignatia Д4, Sepia Д4, Psorinum Д12 по 60 мг, Kalium bromatum Д4, Zincum valerianicum Д4 по 30 мг.
Нукс-воміка-гомакорд Крап. 50 мл	Функціональні порушення в шлунково-кишковому тракті і печінці, метеоризм, порушення після прийому алкоголю, кави чи нікотину.	У 100 г: Nux vomica Д2, Nux vomica Д10, Nux vomica Д15, Nux vomica Д30, Nux vomica Д200, Nux vomica Д1000, Bryonia Д2, Bryonia Д6, Bryonia Д10, Bryonia Д15, Bryonia Д30, Bryonia Д200, Bryonia Д1000 по 0,2 м, Lycopodium Д3, Lycopodium Д10, Lycopodium Д30, Lycopodium Д200, Lycopodium Д1000, Colocynthis Д3, Colocynthis Д10, Colocynthis Д30, Colocynthis Д200 по 0,3 г.
Овариум композитум Амп. №5	Стимуляція захисних функцій, функцій залоз і сполучної тканини при дісменореї, параметритах, міометритах, ендометритах, енурезах (у дівчинок), при клімаксі, неприборканій блювоті, недостатності передньої частки гіпофіза в жінок, краурозі вульви, мастопатії, остеомалії, менорагії, а також при різних порушеннях метаболізму.	У 2,2 мл: Ovarium suis Д8, Placenta suis Д10, Uterus suis Д10, Salpinx suis Д10, Hypophysis suis Д13, Cypripedium Д6, Lilium tigrinum Д4, Pulsatilla Д18, Aquilegia vulgaris Д4, Sepia Д10, Lachesis Д10, Apisinum Д8, Kreosotum Д8, Bovista Д6, Ipecacuanha Д6, Mercurius solubilis Hahnemanni Д10, Hydrastis Д4, Acidum cisaconiticum Д10, Magnesium phosphoricum Д10 по 22 мкл.
Окулохеель Очні крап. №15	Гострі і хронічні кон'юнктивіти, блефарити, дакриоцистити (особливо хронічні форми).	У 100 г: Apis mellifica Д4, Natrium chloratum Д6 по 30 мг, Rhus toxicodendron Д12, Hepar sulphuris Д12, Spigelia Д6 по 60 мг, Staphisagria Д4 45 мг, Aethyops mineralis Д8 15 мг.

Псоринохеель Н Крап. 30 мл	Хронічні захворювання шкіри і слизових оболонок (екзема, нейродерміт, бронхіт, гастрит, ентерит і ін.). В комплексній терапії захворювань з в'ялим перебігом, стійких до алопатичного лікування,. Хронічні захворювання печінки, наслідки інтоксикацій. Мігрень, глаукома, хронічний поліартрит, нефроз. Загальна дезінтоксикація організму.	У 100 г: Psorinum Д10, Medorrhinum Д12, Sulfur Д6, Thuja Д6, Bufo Д10, Luesinum Д12, Natrium chloratum Д12, Vaccinium Д8 по 10 г, Wismut-Kaliumjodid Д5, Oleander Д4, Cicuta virosa Д5, Bacillinum Д12 по 5 г.
Ренель Таб. №50	Запальні захворювання нирок та сечовивідних шляхів, із та без каменеутворення.	У таблетці: Berberis Д2 15 мг, Acidum nitricum Д4, Cantharis Д5, lumbum aceticum Д6, Pareira brava Д3, Sabal serrulatum Д2 по 30 мг, Causticum Hanemanni Д4 60 мг, Alumina Д12 75 мг.
Реструкта про ін'єкціоне С Амп. №5	Сечокислий діатез, подагра, сечокам'яна хвороба, гострий і хронічний подагричний артрит.	У 2 мл: Colchicum autumnale Д4, Berberis vulgaris Д4, Bryonia cretica Д4, Calcium hypophosphorosum Д3, Toxicodendron quercifolium e summitatibus rec Д4, Sarsaparilla Д4, Salix alba Д4 по 0,143 г; Solidago virgaurea Д3, Convallaria majalis Д4, Echinacea angustifolia Д4, Formica rufa Д4, Formica rufa Д6, Formica rufa Д10, Ferrum phosphoricum Д10, Lithium chloratum Д3, Coffeinum monohydricum Д4, Cinchona succirubra Д4, Acidum silicicum Д8 по 0,083 г.
Солідаго композитум С Амп. №5	Активізація імунних механізмів при гострих і хронічних захворюваннях нирок і сечовидільного тракту, таких як цистити, цистопієліти, камені в нирках, гідронефрози, нічні енурези, нетримання сечі, 1 стадія аденоми простати, звуження сечівника, нефрози, нефросклерози, гіпертонія, при гострому гломерулонефриті; для стимуляції екскреторних функцій нирок, у т.ч. у випадку гіпергідрозів, пітливості ніг, екзем.	У 2,2 мл: Solidago Д3, Berberis Д4, Vesica urinaria suis Д8, Pielon suis Д10, Ureter suis Д10, Urethra suis Д10, Terebinthina Д6, Hydrargyrum bichloratum Д8, Acidum arsenicosum Д28, Cuprum sulfuricum Д6, Bucco Д8, Hepar sulphuris Д10, Capsicum Д6, Orthosiphon stamineus Д6, Equisetum hiemale Д4, Pareira brava Д6, Cantharis Д6, Apisinum Д8, Baptisia Д4, Natrium pyruvicum Д10, Pyrogenium Д198, Sarsaparilla Д6, Colibacillinum Д13, Coxackie-virus А9 Д8 Argentum nitricum Д6 по 22 мкл.

Убіхінон композитум Амп. №5	<p>Стимуляція і регулювання діяльності внутрішньоклітинних ферментних систем, що заблокувалися при: прекаncerозах і новоутвореннях; інтоксикаційному синдромі; ускладненнях після проведення хімію - або променевої терапії; гіпоксії; гіповітамінозі; хронічних дегенеративних захворюваннях; станах психічного і фізичного виснаження; порушеннях обміну речовин.</p>	<p>У 2,2 мл: Vitamin C Д6 5, Vitamin B1 Д6, Vitamin B2 Д6, Vitamin B6, Nicotinamid Д2, Myrtillus Д4, Colchicum Д4, Podophyllum Д4, Conium Д4, Hydrastis Д4, Galium aparine Д6, Acidum sacrolacticum Д6, Hydrochinon Д8, A - Liponsaure Д8, Sulfur Д8, Manganum phosphoricum Д8, Natrium oxalaceticum Д8, Trichonoyl Д10, Anthrachinon Д10, 1,4 - Naphtochinon Д10, para-Benzochinon Д10, ATP (Adenosintriphosphat) Д10, Coenzym A Д10, Acetylsalicylsaure Д10, Histamin Д10, NAD (Nicotinamid-adenin-dinucleotid) Д10, Magnesium gluconium Д10 по 22 мкл.</p>
Тестіс композитум Амп. №5	<p>Стимуляція функцій органів, у т.ч. при імпотенції репродуктивного віку, прискореній еякуляції, виснаженні, остеомалії, нічному нетриманні сечі, прогресуючій м'язовій дистрофії, станах виснаження, цукровому діабеті і інших порушеннях обміну речовин; ураженнях печінки.</p>	<p>У 2,2 мл: Testis suis Д4, Embryo suis Д8, Glandula suprarenalis suis Д13, Kalium picricum Д6, Ginseng Д4, Damiana suis Д8, Caladium seguinum Д6, Cor suis Д8, Cortisonacetat Д13, Agnus castus Д6, Selenium Д10, Strychninum phosphoricum Д6, Cantharis Д8, Curar Д8, Conium Д28, Lycopodium Д28, Phosphorus Д8, Diencephalon suis Д10, Magnesium phosphoricum Д10, Ferrum phosphoricum Д10, Manganum phosphoricum Д8, Zincum metallicum Д10 по 1 мол, Vitamin 3 Д6 по 22 мкл.</p>
Тиреоідеа композитум Амп. №5	<p>Дисфункція щитовидної залози, стимуляція функції залоз, а також захисних систем і функцій сполучної тканини, особливо при прекаncerозах, карциномах і саркомах, гіпернефромах, м'язовій дистрофії що прогресує, мікседемах, ожирінні, бронхіальній астмі, невусах, склеродермії, еліфантіазі, остеохондрозі й артрозі.</p>	<p>У 2,2 мл: Thyreoidea suis Д8, Thymus suis Д10, Corpus pineale suis Д8, Splen suis Д10, Medulla ossis suis Д10, Funiculus umbilicalis suis Д10, Hepar suis Д10, Galium aparine Д4, Sedum acre Д6, Sempervivum tectorum Д6, Conium Д4, Spongia Д8, Acidum sacrolacticu Д3, Fucus vesiculosus Д6, Calcium fluoratum Д10, Colchicum Д4, Viscum album Д3, Cortisonacetat Д28, Pulsatilla Д8, Sulfur Д10, Natrium oxalaceticum Д8, Acidum fumaricum Д8, Acidum DLmalicum Д8, Acidum A-ketoglutaricum Д8, ATP (Adenosintriphosphat) Д8 по 22 мкл.</p>
Тонзилітис- нозод-ін'ель Амп. №5	<p>Схильність до хронічно-рецидивуючих ангін, синуситів; ревматичні захворювання як ускладнення хронічного тонзиліту: поліартрит, гломерулонефрит, нефроз, ендотаміокардіти, ураження печінки.</p>	<p>У 1,1 мл: Tonsillitis-Nosode Д12, Tonsillitis-Nosode Д30, Tonsillitis-Nosode Д200 по 0,376 мл.</p>

Траумель С Таб. №50	<p>Гострі і хронічні запальні процеси в різноманітних органах і тканинах, у тому числі опорно-рухового апарату, післяопераційні і посттравматичні набряки. Вивихи, розтяги зв'язок, крововиливи у суглоб, переломи кісток, гострі черепно-мозкові травми. Гострий і хронічний отит, синусит. Мастит. Парадонтоз, парадонтит. Опіки, обмороження. Карбункули, фурункули, трофічні виразки.</p>	<p>У таблетці: Arnica D2, Calendula D2, Hamamelis D2, Millefolium D3 по 15 мг, Belladonna D4 75 мг, Aconitum D3, Mercurius solubilis Hahnemanni D8, Hepar sulphuris D8 по 30 мг, Chamomilla D3, Symphytum D8 по 24 мг, Bellis perennis D2, Echinacea angustifolia D2, Echinacea purpurea D2 по 6 мг, Hypericum D2 3 мг.</p>
Траумель С Мазь 50 г		<p>У 100г: Arnica D3 1,5г, Calendula, Hamamelis по 0,45 г, Millefolium, Hypericum По 0,09, Belladonna D1, Aconitum D1 по 0,05 г, Mercurius solubilis Hahnemanni D6 0,04г, Hepar sulphuris D6 0,025г, Symphytum D4, Bellis perennis по 0,1 г, Chamomilla, Echinacea angustifolia D2, Echinacea purpurea D2 по 0,15г.</p>
Траумель С Амп. №5		<p>У 2,2 мл: Arnica D2, Calendula D2, Millefolium D3, Belladonna D2, Chamomilla D3, Symphytum D6 по 2,2 мкл, Aconitum D2 1,32 мкл, Bellis Perennis D2 1,1 мкл, Hypericum D2 0,66 мкл, Echinacea angustifolia D2, Echinacea Purpurea D2 по 0,55 мкл, Hamamelis D1 0,22 кл, Mercurius solubilis Hahnemanni D6 1,1 мкл, Hepar sulfuris D 2 2,2 мкл.</p>
Трихомонаден-флюор-ін'єль Амп. №5	<p>Вагініт, ерозія шийки матки, свербіння вульви (ануса), пекучі болі в піхві, при пекучому уретриті у чоловіків. Ендометриї, параметрити, сальпінгіти, оваріїти і простатити. При стертих латентних й хронічних формах; при резистентності до терапії, при атипичних формах трихомонад, а також у випадках прихованого носительства</p>	<p>У 1,1 мл: Trichomonaden-Fluor-Nosode D10, Trichomonaden-Fluor-Nosode D30, Trichomonaden-Fluor-Nosode D200 по 0,367 мл.</p>
Хепель Таб. №50	<p>Первинні і вторинні порушення функції печінки. Спастичні стани органів шлунково-кишкового тракту (коліт, жовчокам'яна хвороба і ін.). Дизбактеріоз кишечника. Гіперліпідемія.</p>	<p>У таблетці: Lycopodium D3, Chelidonium D4, China D3, Nux moschata D4 по 30 мг, Carduus marianus D2, Phosphorus D6 по 15 мг, Veratrum D6 60 мг, Colocynthis D6 90 мг.</p>

<p>Цель Т Мазь 50 г</p>	<p>Дегенеративні захворювання суглобів і хребта (артроз, спондильоз, остеохондроз), хондропатії); ревматичні захворювання суглобів; наслідки травм; нейро-дистрофічні зміни м'яких тканин.</p>	<p>У 100 г: екстракт Cartilago suis 0,1 мг, екстракт Funiculus umbilicalis suis 0,1 мг, екстракт Embryo suis по 0,1 мг, екстракт Placenta suis (вільний від гормонів) 0,1 мг, Rhus toxicodendron 0,36 мг, Arnica montana 20 мг, Dulcamara 1 мг, Symphytum 10 мг, Sanguinaria 1,5 мг, Sulfur 1,8 мг, Nadid Д6 0,01 г, Coenzym А Д6 0,01 г, А-Liponsaure Д6 0,01 г, Natrium oxalaceticum Д6 0,01 г, Acidum Silicicum Д6 1,0 г.</p>
<p>ЦельТ Амп. № 10</p>		<p>У 2,2 мл: екстракт Cartilago suis, екстракт Funiculus umbilicalis suis, екстракт Embryo suis, екстракт Placenta suis (вільний від гормонів) по 0,001 нг, Rhus toxicodendron , Arnica по 0,22 мг, Dulcamara ,Symphytum по 22 мкг, Sanguinaria 33 мкг, Sulfur 39,6 мкг, Nadid, Coenzym А, А-Liponsaure, Natrium oxalaceticum по 0,22 нг.</p>
<p>Церебрум композитум Н Амп. №5</p>	<p>Захворювання нервової системи функціонального або органічного характеру (розумове і фізичне відставання у дітей, неврози, розлади пам'яті, розсіяний склероз, хвороба Паркінсона і ін.).</p>	<p>У 2,2 мл: Cerebrum suis Д8, Embryo suis Д10, Hepar suis Д10, Placenta suis Д10, Kalium phosphoricum Д6, Selenium Д10, Thuja Д6, Ignatia Д8, Bothrops lanceolatus Д10, Acidum phosphoricum Д10, China Д4, Manganumphosphoricum Д8, Magnesium phosphoricum Д10, Anacardium Д6, Conium Д4, Luesinum Д13, Medorrhinum Д13, Hyoscyamus Д6, Aconitum Д6, Cocculus Д4, Ambra Д10, Sulfur Д10, Kalium bichromicum Д8, Gelsemium Д4, Ruta Д4, Arnica Д28, Aesculus Д4 по 22 мкл.</p>

Рекомендації по дозуванню і частоті прийому різних лікарських форм антигомотоксичних препаратів.

Терапія здійснюється у вигляді:

- 1) короткострокової (ударної) терапії, що використовується для лікування гострих захворювань;
- 2) довгострокової терапії для лікування хронічних захворювань.

При ударній (що ініціює) терапії показані часті прийоми відповідних препаратів в різних лікарських формах, як правило:

- по 1 таблетці або по 10 крапель через кожні 15 хвилин, протягом 2-х годин, але не більше цього терміну;
- по 1 свічці кожні 30 хв. до покращення стану;
- розчини для ін'єкцій на початку захворювання - щодня або через день, по 1 ампулі.

При довгострокової терапії хронічних захворювань або лікуванні гострого захворювання (після курсу ударної терапії) рекомендуються наступне дозування різних лікарських форм препаратів:

- перорально (таблетки або краплі) - по 1 таблетці або по 10 крапель 1-3 рази на день;
- ректально (свічки) - по 1 свічці 2-3 рази на день;
- парентерально (ін'єкції) - по 1 ампулі 1-2 рази на тижд.

Рекомендації по застосуванню антигомотоксичних препаратів в дитячому віці - разова доза.

Краплі:

- для немовлят і дітей до 2-х років - по 3 краплі;
- від 2-х до 6-ти років - по 5 крапель;
- з 6-ти років - по 10 крапель.

Таблетки:

- для немовлят і дітей до 3-х років - по 1/2 таблетці;
- з 3-х років - по 1 таблетці.

Виняток - для Лімфоміозота:

- для немовлят і дітей до 2-х років - по 5 крапель;
- від 2-х до 6-ти - по 8 крапель;
- з 6-ти років - по 15-20 крапель.

Ампули (розчин для ін'єкцій) по 2.2 мл:

- немовлятам і дітям до 2-х років - від 1/6 до 1/3 вмісту ампули;
- від 2-х до 6-ти років - від 1/4 до 1/2 вмісту ампули;
- з 6-ти років - по 1 ампулі.

Свічки:

Вібуркол:

- немовлятам (з першого дня життя і до 6-ти місяців) - по 1/2 свічки до 4-х разів на день;
- з 6-ти місяців по 1 свічці 2-3 рази на день.

Для кожного пацієнта необхідне індивідуальне дозування препаратів, у якому враховується важкість захворювання, стан пацієнта і реакція його організму на препарати.

Ступіньчаста аутогемотерапія (по Реккевегу).

Ступіньчаста аутогемотерапія по Реккевегу являє собою особливу форму терапії власною кров'ю. На основі гомеопатії вона розвивалася разом із вченням Реккевега про гомотоксини і успішно використовувалася при лікуванні різноманітних хронічних і дегенеративних захворювань.

Відповідно до вчення Реккевега про гомотоксини майже всі захворювання є або захисними реакціями організму на токсини або проявами інтоксикації. З цього випливає, що в крові кожного пацієнта є типові для його захворювання токсини (гомотоксини).

Шляхом проведення багатоступінчастої терапії ін'єкціями гомеопатичних ліків, що змішуються з кров'ю пацієнта, можливо перетворити ці токсини в ефективний гомеопатичний засіб, що відповідно до закону Арндта-Шульца (про "обернений вплив") посилює детоксикацію.

Поряд із ступіньчастою аутогемотерапією рекомендується впливати на ендогенні й екзогенні гомотоксини (також на токсичні продукти розпаду клітин організму), що необхідно для ефективного лікування хронічних захворювань.

Практичні вказівки до проведення терапії.

Ступіньчаста аутогемотерапія (4 або 5 ступенів) проводиться в один прийом.

Для цього використовується венозна кров. Після внутрішньовенної ін'єкції використовується шприц із залишками крові для приготування необхідних потенцій. Важливо, щоб ліки були цілком введені, і лише в ін'єкційній голці залишалось трохи крові та ін'єктованих розчинів.

- **Примітка:**

Якщо прокол вени для курсу ступіньчастої аутогемотерапії неможливий по технічних або інших причинах, то необхідна кількість крові може бути узята за допомогою скарифікатора з пучки пальця або з мочки вуха. У випадку використання цієї методики перший ступінь не обов'язково повинний вводиться внутрішньовенно. Скоріше вона повинна вводиться внутрішньом'язово, підшкірно або внутрішньошкірно.

- **1-й ступінь:**

У той самий шприц набирають показаний для першої ступені суїс-органний препарат, гомеопатизований алопатичний засіб, комплексний препарат і т.п. (звичайно 1-2, рідше 3 і більш ампул показаних препаратів), лишають невеличкий простір для струшування (одягнувши при цьому голку, щоб не розбрити рідину) і сильно струшують разів десять. Після цього розчин вводиться підшкірно або внутрішньом'язово.

- **2-й ступінь:**

При першій ін'єкції шприц випускається так, щоб у ньому залишилася лише вкрай незначна кількість розчину першого ступеня. У нього набирають 1-2 ампули показаних препаратів (можливо, їх більш високих потенцій) і декілька разів сильно струшують. Отриманий розчин вводиться внутрішньом'язово, підшкірно, сегментарно, в точки акупунктури або в зону болю.

- **3-й ступінь:**

Дія аналогічна діям першого і другого ступеня. Отриманий розчин, що містить залишки раніше використаних комплексних препаратів, розчинів і т.п., вводиться внутрішньом'язово, підшкірно або в шкіру.

- **4-й і 5-й ступінь:**

Готуються з ампул показаних препаратів зазначеним вище засобом; вводяться так само.

- Особлива вказівка:

Ступінь з другої по передостанню ні в якому разі не вводити внутрішньовенно, тому що потенціювання крові може бути недостатнім! Але останній ступінь може вводитися внутрішньовенно.

Повторний курс

На початку лікування не повинні застосовуватися форми Injeel forte. Вони можуть використовуватися лише через 2-3 тижні, якщо на звичайні Injeel-форми і високі потенції препаратів не було надмірних реакцій.

Проміжки між сеансами лікування повинні складати не менше 4-5 діб, що необхідно для розвитку біологічних реакцій організму. Якщо настало погіршення стану, то необхідно почекати, поки воно пройде, перед тим, як продовжити лікування. Повторні курси ступінчастої аутогемотерапії через більш короткі проміжки (3 і менше доби) припускається лише у виняткових випадках і при наявності у лікаря достатнього досвіду.

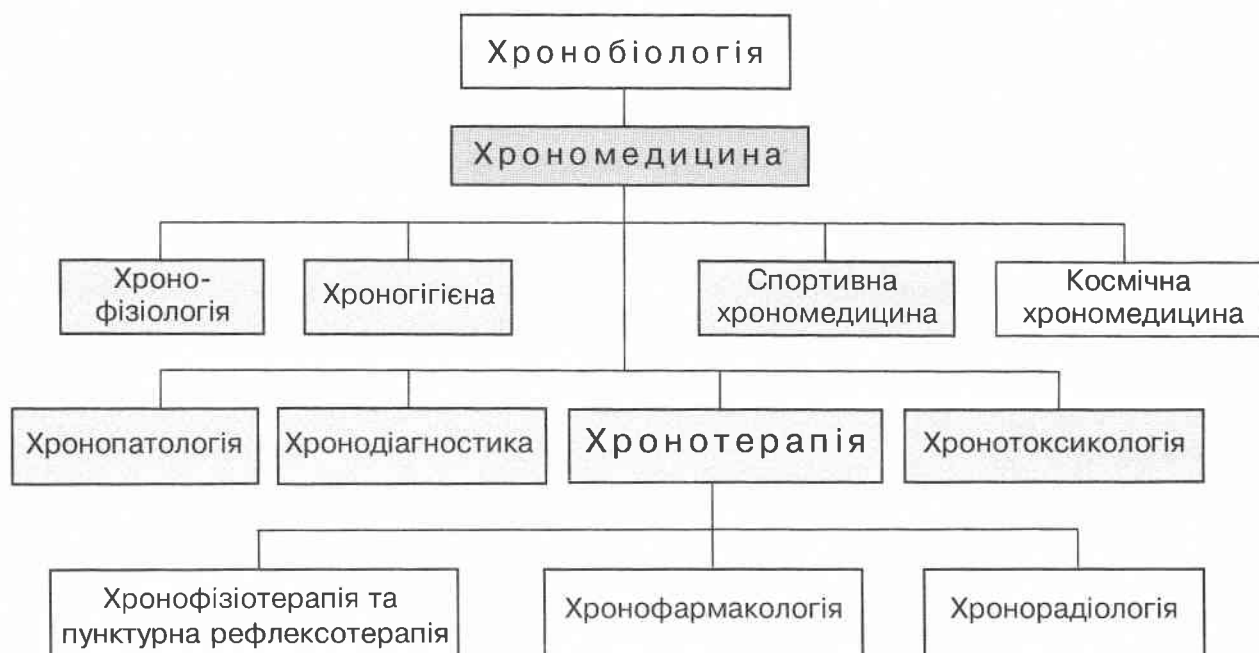
Показання

Ступінчаста аутогемотерапія по Реккевегу ефективна в лікуванні таких захворювань: побічні ефекти медикаментозної терапії, вірусні інфекції, що рецидивують, преанцерози, токсичні ураження печінки, мігрень, екзема, бронхіальна астма, виразка шлунка і дванадцятипалої кишки, артрози, лімфатичний діатез.

Число потенцій і вибір препаратів залежать від особливостей захворювання й індивідуальних реакцій пацієнта.

Якщо вдалося досягти позитивних змін при лікуванні хронічної стадії захворювання за допомогою ступінчастої аутогемотерапії, подальше лікування здійснюється тільки перорально.

Складові частини сучасної хрономедицини як розділу хронобіології

Класифікація біоритмів за частотою:

1. Ритми високої частоти - від часток секунди до 30 хвилин (осциляції на молекулярному рівні, ритми ЕЕГ, ЕКГ, дихання, перистальтики кишечника і т.п.);

2. Ритми середньої частоти - від 30 хв до 28 годин, містять ультрадіанні (до 20 годин) та циркадіанні (20-28 годин). Відомо понад 300 процесів в організмі, які змінюються з такою частотою (ритм добової активності, добові коливання концентрації кортикостероїдів в крові, чутливості до гістаміну, тощо);

3. Мезоритми - до них відносять інфрадіанні (28 годин - 6 діб) та циркасептальні ритми (біля 7 діб) (описані також тридобові коливання електропотенціалу в точках акупунктури);

4. Макроритми - з періодом від 20 діб до 1 року (типовий приклад - овуляторний цикл; описані також "флісовські ритми": це 23-добовий ритм фізичної активності, 28-добовий цикл емоційної активності та 33 добовий цикл інтелектуальної активності);

5. Мегаритми - з періодом у десятки і більше років (шестирічні цикли коливання творчої активності; одинадцятирічний ритм активності Сонця, сюди ж відносять ритм з періодом у 25920 років обумовлений прецесійним рухом полюсів Землі).

Десинхронізація біологічних ритмів - порушення координованості ритмів організму з ритмами оточуючого середовища та з наступним порушенням координованості різних ритмів організму між собою.

Десинхроноз - хворобливий стан, що виникає внаслідок десинхронізації біологічних ритмів та проявляється порушеннями сна, апетита, зниженням працездатності.

Для попередньої діагностики десинхронозу можна скористатись відомим тестом визначення індивідуальної суб'єктивної хвилини (ICX). Пацієнт розслаблено сидить (або лежить); за знаком лікаря закриває очі і починає чекати поки пройде хвилина; коли пацієнт відчуває, що хвилина пройшла він подає знак лікарю. Останній веде хронометраж. Якщо ICX дорівнює 60 ± 3 с - це норма; якщо ж спостерігається перевимірювання - це показник трофотропних зрушень; у випадку недовимірювання мова йде про ерготропні зрушення.

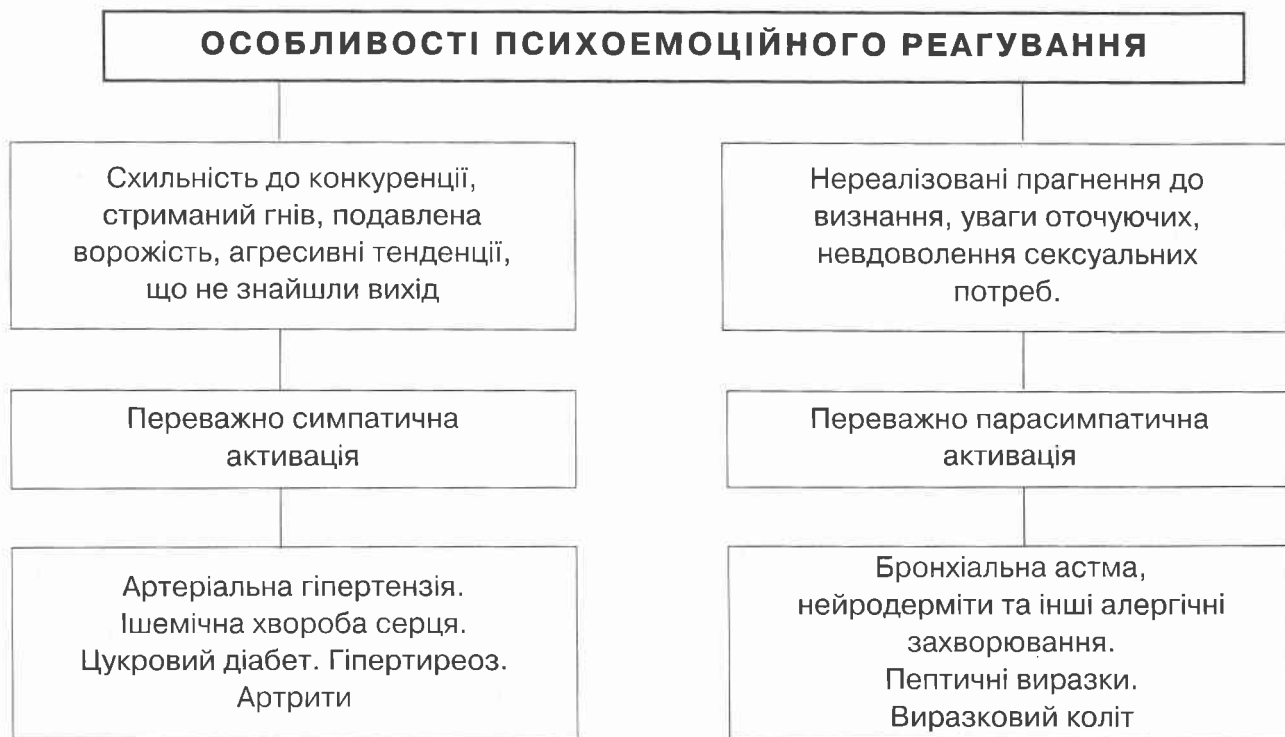
Каждое лекарство должно иметь "расписание"
в соответствии с биологическими ритмами и характером болезни"

РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ЗАСТОСУВАННЮ ДЕЯКИХ ФАРМПРЕПАРАТІВ З УРАХУВАННЯМ ХРОНОПАТОЛОГІЧНИХ ЗМІН.

Препарат	Орієнтовний час використання	Примітки
протипухлинні препарати	1) у час мінімальної токсичності; 2) перед піком мітотичної активності клітин пухлини	тіофосфамід вводять близько 21 ⁰⁰ ; цитарабін вводять у S-фазі мітотичного циклу лейкоцитів (9 ³⁰ , 12 ³⁰ , 15 ³⁰ , 18 ³⁰).
кортикостероїди (гідрокортизон, преднізолон, дексаметазон)	1) 7 ⁰⁰ -8 ⁰⁰ 2) 8 ⁰⁰ та 16 ⁰⁰ 3) опівночі	імітація циркадіанного ритму секреції глюкокортикоїдів; лікування ревматоїдного артриту; пригнічення целюлярного імунітету після трансплантації нирок, серця, підшлункової залози
індометацин	19 ⁰⁰	краща переносимість препарату
антигістамінні (H ₁ блокатори)	ввечері (після 16 ⁰⁰)	максимум чутливості організму до гістаміну спостерігається опівночі
саліцилати	6 ⁰⁰	тривалість дії препарату найбільша при прийомі в цей час (у хворих з ревматоїдним поліартритом)
кальцитрін	опівночі	хвороба Педжета
іони калію	20 ⁰⁰ -24 ⁰⁰	в/в у гострому та підгострому періоді інфаркту міокарда
строфантин	ввечері	декомпенсовані пороки серця з кардіосклерозом
галоперідол	19 ⁰⁰ -20 ⁰⁰	під час курсового лікування
гексабарбітал	ввечері	—
лідокаїн	15 ⁰⁰	вдвічі збільшується тривалість анестезії
налоксон	12 ⁰⁰ -13 ⁰⁰	—
бронохолітики інгаляційні (сальбутамол, тербуталін, спіропент, метапроterenол)	пізно ввечері	лікування бронхіальної астми
β-адреноміметики (формотерол, сальмотерол)	20 ⁰⁰ -22 ⁰⁰	лікування бронхіальної астми
препарати теофіліну пролонгованої дії (теопек, теодур, теотард, пульмобідтаймлетс)	20 ⁰⁰ -22 ⁰⁰	лікування бронхіальної астми
інгаляційні кортикостероїди (будесонід, флутиказон)	20 ⁰⁰ -22 ⁰⁰	попередження нічних нападів задухи при бронхіальній астмі
стабілізатори мембран лаброцитів (кромоглікат натрію, недокроміл натрію)	після 16 ⁰⁰	лікування бронхіальної астми
тіаміна бромід (B ₁)	зранку	корекція порушень обміну триптофану
антигістамінні (H ₂ блокатори) (ранітидін, фамотидін)	протягом години після останнього прийому їжі	лікування пептичної виразки
антацидні препарати	на ніч	лікування пептичної виразки
антихелікобактерні препарати (амоксацилін, де-нол, трихопол)	ввечері приймають максимальні дози	лікування пептичної виразки

Біодоступність препаратів для перорального застосування підвищена зранку і до 14 години.

СХЕМА ФОРМУВАННЯ ДЕЯКИХ ПСИХОСОМАТИЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ*

* Шкали, індекси та тести, які наведені в розділі російською мовою, за теперішнього часу не мають українськомовної наукової адаптації

ДІАГНОСТИКА ПРИХОВАНИХ ДЕПРЕСИВНИХ СТАНІВ (адапована з використанням критеріїв Американської Психіатричної Асоціації)

Принаймні 5 із 9 поданих симптомів повинні існувати в клінічній картині одночасно, з них обов'язково: (1) депресивний настрій або (2) зниження інтересів чи задоволення. Симптоми мають бути на протязі більшої частини дня, майже щоденно, не менше 2 тижнів.

(1) Депресивний (пригнічений) настрій (деколи дратівливість у дітей та дорослих) на протязі більшої частини дня, майже щоденно.

(2) Значно зменшені інтереси або невдоволення від своєї діяльності на протязі більшої частини дня, майже щоденно (за власною самооцінкою, або зі слів інших осіб, які довгий час спостерігали апатію).

- (3) Значне зменшення/збільшення маси тіла.
- (4) Інсомнія/гіперсомнія.
- (5) Психомоторна активація/ретардація.
- (6) Втоменість (втрата енергії).
- (7) Почуття марності, непотрібності (провини).
- (8) Порушена концентрація (нерішучість).
- (9) Нав'язливі думки про самогубство або смерть.

ШКАЛА СИТУАЦІЙНОЇ ТА ПЕРСОНАЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ СПІЛБЕРГЕРА-ХАНІНА

Шкала складається з двох частин, які окремо оцінюють ситуаційну (СТ, висловлювання №1-20) і персональну (ПТ, висловлювання №21-40) тривожність. Показники СТ і ПТ підраховуються за формулами:

$$СТ = \Sigma_1 - \Sigma_2 + 35,$$

де Σ_1 - сума закреслених цифр на бланку за пунктами шкали 3, 4, 6, 7, 9, 12, 13, 14, 17, 18; Σ_2 - сума решти закреслених цифр за пунктами 1, 2, 5, 8, 10, 11, 15, 16, 19, 20.

$$ПТ = \Sigma_1 - \Sigma_2 + 35,$$

де Σ_1 - сума закреслених цифр на бланку за пунктами шкали 22, 23, 24, 25, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 37, 38, 40; Σ_2 - сума решти закреслених цифр за пунктами 21, 26, 27, 30, 33, 36, 39.

БЛАНК ДЛЯ ВІДПОВІДЕЙ

ШКАЛА САМООЦІНКИ

Прізвище _____ Дата _____ Група _____

Інструкція: Прочитайте внимательно каждое из приведенных ниже предложений и зачеркните соответствующую цифру справа в зависимости от того, КАК ВЫ СЕБЯ ЧУВСТВУЕТЕ В ДАННЫЙ МОМЕНТ. Над вопросами долго не задумывайтесь, поскольку правильных или неправильных ответов нет.

Нет, это не так	По- жа- луй, так	Вер- но	Совер- шенно верно
--------------------------	---------------------------	------------	--------------------------

1. Я спокоен	1	2	3	4
2. Мне ничто не угрожает	1	2	3	4
3. Я нахожусь в напряжении	1	2	3	4
4. Я испытываю сожаление	1	2	3	4
5. Я чувствую себя свободно	1	2	3	4
6. Я расстроен	1	2	3	4
7. Меня волнуют возможные неудачи	1	2	3	4
8. Я чувствую себя отдохнувшим	1	2	3	4
9. Я встревожен	1	2	3	4
10. Я испытываю чувство внутреннего удовлетворения	1	2	3	4
11. Я уверен в себе	1	2	3	4
12. Я нервничаю	1	2	3	4
13. Я не нахожу себе места	1	2	3	4
14. Я взвинчен	1	2	3	4
15. Я не чувствую скованности, напряженности	1	2	3	4
16. Я доволен	1	2	3	4
17. Я озабочен	1	2	3	4
18. Я слишком возбужден и мне не по себе	1	2	3	4
19. Мне радостно	1	2	3	4
20. Мне приятно	1	2	3	4

Лицьовий бік бланка

БЛАНК ДЛЯ ВІДПОВІДЕЙ

Инструкция: Прочитайте внимательно каждое из приведенных ниже предложений и зачеркните соответствующую цифру справа в зависимости от того, КАК ВЫ СЕБЯ ЧУВСТВУЕТЕ В ДАННЫЙ МОМЕНТ. Над вопросами долго не задумывайтесь, поскольку правильных или неправильных ответов нет.

	По- чти ни- ко- гда	Ино- гда	Час- то	Поч- ти все- гда
21. Я испытываю удовольствие	1	2	3	4
22. Я обычно быстро устаю	1	2	3	4
23. Я легко могу заплакать	1	2	3	4
24. Я хотел бы быть таким же счастливым, как и другие	1	2	3	4
25. Нередко я проигрываю из-за того, что недостаточно быстро принимаю решения	1	2	3	4
26. Обычно я чувствую себя бодрым	1	2	3	4
27. Я спокоен, хладнокровен и собран	1	2	3	4
28. Ожидаемые трудности обычно очень тревожат меня	1	2	3	4
29. Я слишком переживаю из-за пустяков	1	2	3	4
30. Я вполне счастлив	1	2	3	4
31. Я принимаю все слишком близко к сердцу	1	2	3	4
32. Мне не хватает уверенности в себе	1	2	3	4
33. Обычно я чувствую себя в безопасности	1	2	3	4
34. Я стараюсь избегать критических ситуаций и трудностей	1	2	3	4
35. У меня бывает хандра	1	2	3	4
36. Я доволен	1	2	3	4
37. Всякие пустяки отвлекают и волнуют меня	1	2	3	4
38. Я так сильно переживаю свои разочарования, что потом долго не могу о них забыть	1	2	3	4
39. Я уравновешенный человек	1	2	3	4
40. Меня охватывает сильное беспокойство, когда я думаю о своих делах и заботах	1	2	3	4

Зворотній бік бланка

Визначення рівня тривожності провадиться за оцінкою балів:

а) високий рівень тривожності - 45 балів і більше;

б) середній рівень тривожності - 30-45 балів;

в) низький рівень тривожності - менше 30 балів.

Госпітальна шкала тривожності та депресії

Інструкція: Прочитайте внимательно каждое утверждение и в правом столбце выберите тот ответ, который в наибольшей степени соответствует тому, как Вы себя чувствовали на прошлой неделе. Обведите цифру, соответствующую выбранному Вами ответу (на значение этих цифр внимания не обращайтесь). Не раздумывайте слишком долго над каждым утверждением, поскольку Ваша первая реакция будет всегда верной.

№	Утверждение	Варианты ответа	
1	Я испытываю напряженность, мне не по себе	Все время Часто Время от времени, иногда Совсем не испытываю	3 2 1 0
2	То, что приносило мне большое удовольствие, и сейчас вызывает у меня такое же чувство	Определенно это так Наверное, это так Лишь в очень малой степени это так Это совсем не так	3 2 1 0
3	Я испытываю страх, кажется, будто что-то ужасное может вот-вот случиться	Определенно это так, и страх очень сильный Да, это так, но страх не очень сильный Иногда, но это меня не беспокоит Совсем не испытываю	3 2 1 0
4	Я способен рассмеяться и увидеть в том или ином событии смешное	Определенно это так Наверное, это так Лишь в очень малой степени это так Это совсем не так	3 2 1 0
5	Беспокойные мысли крутятся у меня в голове	Постоянно Большую часть времени Время от времени и не так часто Только иногда	3 2 1 0
6	Я испытываю бодрость	Совсем не испытываю Очень редко Иногда Практически все время	3 2 1 0
7	Я легко могу сесть и расслабиться	Определенно это так Наверное, это так Лишь изредка это так Совсем не могу	3 2 1 0
8	Мне кажется, что я все стал делать очень медленно	Практически все время Часто Иногда Совсем нет	3 2 1 0

9	Я испытываю внутреннее напряжение или дрожь	Совсем не испытываю Иногда Часто Очень часто	3 2 1 0
10	Я не слежу за своей внешностью	Определенно это так Я не уделяю этому столько времени, сколько нужно Может быть, я стал меньше уделять этому внимания Я слежу за собой как и раньше	3 2 1 0
11	Я испытываю неусидчивость, словно мне постоянно нужно двигаться	Определенно это так Наверное это так Лишь в некоторой степени это так Совсем не испытываю	3 2 1 0
12	Я считаю, что мои дела (занятия, увлечения) могут принести мне чувство удовлетворения	Точно так же, как и обычно Да, но не в той степени, как раньше Значительно меньше, чем обычно Совсем так не считаю	3 2 1 0
13	У меня бывает внезапное чувство паники	Очень часто Довольно часто Не так уж часто Совсем не бывает	3 2 1 0
14	Я могу получить удовольствие от хорошей книги, радио- или телепрограммы	Часто Иногда Редко Очень редко	3 2 1 0
А ТЕПЕРЬ ПРОВЕРЬТЕ, НА ВСЕ ЛИ ВОПРОСЫ ВЫ ОТВЕТИЛИ			

Непарні пункти (1,3,5,7,9,11,13) складають субшкалу тривожності;

Парні пункти (2,4,6,8,10,12,14) складають субшкалу депресії;

Виділяють наступні значення сумарного балу за кожною субшкалою:

0-7 балів - норма;

8-10 балів - субклінічно виражена тривожність (депресія);

11 балів і більше - клінічно виражена тривожність (депресія).

Експрес-оцінка стану когнітивних функцій (міні-ментальний тест)

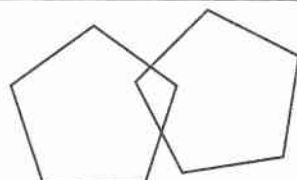
Інструкція: в баллах оцінюються основні показателі когнітивних функцій (із максимально можливого для кожного значення балла вичитають число зроблених пацієнтом помилок),затем підсчитується сумарний балл (може складати від 0 до 30). Більш високий сумарний балл свідчить про більш високу збереженості когнітивних функцій.

ОРИЕНТАЦІЯ	Відповідь	
	Невірно (0)	Вірно (1)
1. Яке сьогодні число?		
2. Який зараз рік?		
3. Який зараз місяць?		
4. Який сьогодні день тижня?		
5. Яке зараз час року?		
6. Як називається ця лікарня?		
7. На якому поверсі ми знаходимося?		
8. В якому місті ми знаходимося?		
9. В якій області (або штаті, регіоні, провінції, графстві, острові) ми знаходимося?		
10. В якій країні ми знаходимося?		

ВОСПРИЯТИЕ: Спросите пациента, можете ли Вы протестировать его память. Затем медленно и четко произнесите: "Мяч, флаг, куст". Когда Вы произнесете все три слова, попросите пациента повторить их; повторяйте тест до тех пор, пока пациент не повторит все три слова (до 6 попыток). Если пациент не может выучить все три слова, нельзя провести значимую проверку памяти	Відповідь	
	Невірно (0)	Вірно (1)
11. Ответил "мяч"?		
12. Ответил "флаг"?		
13. Ответил "куст"?		

ВНИМАНИЕ И СЧЕТ: Попросите пациента начать со ста и вычитать каждый раз по 7. Остановите пациента после того, как он/она назовет пять чисел (93, 86, 79, 72, 65). Запишите один балл за каждое верно названное число. ИЛИ Если пациент не может или не хочет выполнить этот тест, попросите его произнести слово "речка" по буквам в обратном порядке (А, К, Ч, Е, Р). Запишите один балл за каждую верно названную букву, например: АКЧЕР = 5, АЧКЕР = 3.	Відповідь	
	Невірно (0)	Вірно (1)
14. Ответил "93" или А		
15. Ответил "86" или К		
16. Ответил "79" или Ч		
17. Ответил "72" или Е		
18. Ответил "65" или Р		

ПАМ'ЯТЬ: Попросите пациента повторить те три слова, которые перед этим Вы просили его запомнить (в разделе "Восприятие"), За каждое слово дается один балл.	Ответ	
	Неверно (0)	Верно (1)
19. Ответил "мяч"?		
20. Ответил "флаг"?		
21. Ответил "куст"?		
ЯЗЫК: Способность называть предметы: покажите пациенту ручные часы и спросите, что это. Повторите с карандашом. За каждый верный ответ дается один балл.	Ответ	
	Неверно (0)	Верно (1)
22. Ответил "часы"?		
23. Ответил "карандаш"?		
ПОВТОРЕНИЕ: попросите пациента повторить: "Ни пуха, ни пера, ни денег". За правильный ответ дается один балл	Ответ	
	Неверно (0)	Верно (1)
24. Ответил " Ни пуха, ни пера, ни денег "?		
ВЫПОЛНЕНИЕ ОПЕРАЦИИ ИЗ 3 ДЕЙСТВИЙ: Дайте пациенту чистый лист бумаги и скажите: "Возьмите бумагу в правую руку, сложите пополам и положите на пол". За каждое правильно выполненное действие дается один балл.	Ответ	
	Неверно (0)	Верно (1)
25. Пациент взял лист бумаги в правую руку?		
26. Пациент сложил лист пополам?		
27. Пациент положил бумагу на пол?		
ЧТЕНИЕ: Напишите на чистом листе бумаги печатными буквами и достаточно крупно, чтобы пациенту было хорошо видно: "Закройте глаза". Попросите пациента прочитать надпись и сделать то, что написано. Запишите один балл только в том случае, если пациент действительно закрыл глаза.	Ответ	
	Неверно (0)	Верно (1)
28. Пациент закрыл глаза?		
ПИСЬМО: Дайте пациенту чистый лист бумаги и попросите его написать предложение. Предложение должно быть написано спонтанно, должно содержать существительное и глагол и быть осмысленным. Не требуется соблюдение грамматических правил, пунктуации и орфографии.	Ответ	
	Неверно (0)	Верно (1)
29. Пациент написал предложение?		
КОПИРОВАНИЕ: На чистом листе бумаги нарисуйте два пересекающихся пятиугольника приблизительно такого размера, как эти, и попросите пациента как можно точнее скопировать их. Один балл дается в том случае, если присутствуют все 10 углов и если пятиугольники пересекаются именно так, как нарисовано ниже. Тремор и поворот вокруг своей оси не имеют значения, например:	Ответ	
	Неверно (0)	Верно (1)
30. Пациент нарисовал два пересекающихся пятиугольника?		

ІНДЕКС ЗМІНИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ В ЗВ'ЯЗКУ З ЗАХВОРЮВАННЯМ**(Белова А.Н., Григорьева В.Н., 1997)**

Індекс складається з 17 пунктів, кожний з яких має чотири варіанти відповіді: перший з них оцінюється в нуль балів, другий - в один бал, третій - два бала, четвертий - три бала. 1-4 пункти відбивають оцінку хворим особистих суб'єктивних проявів, які негативно впливають на якість життя, в той час як пункти 5-17 характеризують обумовлені захворюванням обмеження життєдіяльності в соціальній, виробничій, побутовій сферах. Інтегральний показник зміни якості життя (ЗЯЖ) визначається шляхом сумачі балів за всіма пунктами індексу. Теоретично максимально можливою є оцінка порушення якості життя, що дорівнює 51 балу і мінімальна - 0 балів. Час заповнення хворим індексу, як і час, що витрачає лікар на підрахування балів, складає 10-15 хвилин.

Звертання до хворого:**Вельмишановний (а) _____ (ПІБ)**

З метою покращення якості реабілітаційної допомоги і оцінки її ефективності просимо Вас відповісти на запитання, що наведені нижче. Після кожного з питань дані 4 варіанти відповідей. Необхідно відмітити ту відповідь, яка, на Ваш погляд, найбільш точно співвідноситься до Вашого стану.

БЛАНК ДЛЯ ВІДПОВІДІ

№	Запитання	Відповідь
1	Беспокоят ли Вас боли и/или скованность в суставах, позвоночнике?	<ul style="list-style-type: none"> • Не беспокоят • Незначительно и/или редко (3-4 дня в месяц) • Умеренно и/или часто (еженедельно по 3-4 дня) • Значительно и/или постоянно
2	Беспокоят ли Вас мышечная слабость и/или нарушение координации, замедленность движений?	<ul style="list-style-type: none"> • Не беспокоят • Незначительно и/или редко (3-4 дня в месяц) • Умеренно и/или часто (еженедельно по 3-4 дня) • Значительно и/или постоянно
3	Беспокоят ли Вас снижение настроения, чувство безнадежности, апатия, нежелание действовать?	<ul style="list-style-type: none"> • Не беспокоят • Периодически, не чаще 3-4 дней в месяц • Часто (еженедельно по 3-4 дня) • Практически постоянно
4	Беспокоят ли Вас чувство тревоги, навязчивые мысли и страхи?	<ul style="list-style-type: none"> • Не беспокоят • Периодически, не чаще 3-4 дней в месяц • Часто (еженедельно по 3-4 дня) • Практически постоянно
5	Нуждаетесь ли Вы в помощи при приеме пищи (пользовании столовыми приборами, поднесении пищи ко рту)?	<ul style="list-style-type: none"> • Нет • Требуется незначительная помощь (совет, наблюдение, либо помощь при надевании протеза/ортеза) • Требуется умеренная помощь (например, при разрезании или налипании пищи); самостоятельное выполнение не менее 50% необходимых действий • Значительная или полная зависимость от окружающих (самостоятельное выполнение менее 50% необходимых действий)
6	Нуждаетесь ли Вы в помощи при выполнении процедур личной гигиены (умывание лица и рук, причёсывание, чистка зубов, бритьё или макияж)?	<ul style="list-style-type: none"> • Нет • Требуется незначительная помощь (совет, наблюдение, либо помощь при надевании протеза/ортеза) • Требуется умеренная помощь; самостоятельное выполнение не менее 50% необходимых действий • Значительная или полная зависимость от окружающих (самостоятельное выполнение менее 50% необходимых действий)
7	Нуждаетесь ли Вы в помощи при принятии ванны/душа (приготовлении ванны, перемещении в/из нее, мытье и вытирании тела за исключением области спины)?	<ul style="list-style-type: none"> • Нет • Требуется незначительная помощь (совет, наблюдение, либо помощь при надевании протеза/ортеза) • Требуется умеренная помощь (например, при наполнении ванны, перемещении в/из нее) (самостоятельное выполнение не менее 50% необходимых действий) • Значительная или полная зависимость от окружающих (самостоятельное выполнение менее 50% необходимых действий)

8	Нуждаетесь ли Вы в помощи при одевании?	<ul style="list-style-type: none"> • Нет • Требуется незначительная помощь (совет, наблюдение, либо помощь при надевании протеза/ортеза) • Требуется умеренная помощь (например, при застегивании пуговиц и молний, завязывании шнурков); самостоятельное выполнение не менее 50% необходимых действий • Значительная или полная зависимость от окружающих (самостоятельное выполнение менее 50% необходимых действий)
9	Нуждаетесь ли Вы в помощи при посещении туалета (при пользовании унитазом, либо ночным горшком, туалетной бумагой)?	<ul style="list-style-type: none"> • Нет • Требуется незначительная помощь (совет, наблюдение) • Требуется умеренная помощь; самостоятельное выполнение не менее 50% необходимых действий • Значительная зависимость от окружающих либо полная неспособность пользоваться туалетом, ночным горшком (использование судна)
10	Ограничено ли Ваше перемещение в пределах квартиры/дома?	<ul style="list-style-type: none"> • Нет • Требуется незначительная помощь (совет, наблюдение, либо помощь при вставании с кровати, стула) • Передвижение возможно с посторонней помощью, либо с помощью инвалидного кресла • Передвижение практически невозможно
11	Ограничено ли Ваше перемещение за пределами квартиры/дома?	<ul style="list-style-type: none"> • Нет • Требуется наблюдение либо помощь при переходе улицы, ходьбе по лестнице • Передвижение возможно с посторонней помощью, либо с помощью инвалидного кресла • Передвижение практически невозможно
12	Ограничена ли Ваша способность пользоваться общественным транспортом?	<ul style="list-style-type: none"> • Нет • Требуется наблюдение и/или помощь при посадке, высадке • Использование транспорта возможно лишь при наличии сопровождающего • Использование транспорта практически невозможно
13	Ограничивает ли Ваше заболевание сексуальную жизнь?	<ul style="list-style-type: none"> • Нет • Незначительно • Умеренно • Значительно
14	Ограничена ли Ваша способность к выполнению бытовых обязанностей (приготовление пищи, уборка, стирка, покупки)?	<ul style="list-style-type: none"> • Нет • Незначительно: выполнение не менее 75% привычных повседневных обязанностей • Умеренно: выполнение около 50% (25-75%) привычных повседневных обязанностей • Значительно: выполнение менее 25% привычных повседневных обязанностей
15	Ограничена ли Ваша способность к трудовой деятельности?	<ul style="list-style-type: none"> • Нет • Трудовая деятельность возможна по прежней специальности, но с ограничением физических и/или психоэмоциональных нагрузок привычных повседневных обязанностей • Трудовая деятельность возможна при условии переобучения новым, доступным видам труда • Любая трудовая деятельность невозможна
16	Ограничена ли Ваша возможность отдыхать (хобби, спорт, чтение, туризм)?	<ul style="list-style-type: none"> • Нет (доступен полноценный отдых в манере, привычной до развития заболевания) • Характер отдыха в связи с заболеванием изменился, но Вас устраивает • Возможности отдыха, который бы Вас устраивал, ограничены в связи с заболеванием • Полноценный отдых практически невозможен
17	Изменился ли в связи с Вашим заболеванием привычный круг Вашего общения (друзья, родственники, знакомые)?	<ul style="list-style-type: none"> • Нет • Круг общения несколько сузился • Общение ограничивается лишь давними друзьями и семьей • Общение ограничивается лишь ближайшими родственниками или ухаживающими